

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Управління валютним ризиком банку

Студента 2 курсу бм групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Мельник Леся
Михайлівна

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Гордієнко Тетяна
Миколаївна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ	5
1.1. Сутність та види валютного ризику банку	5
1.2. Мета, завдання, принципи управління валютним ризиком банку	9
1.3. Нормативно-правове регулювання валютного ризику банку в Україні	17
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМ РИЗИКОМ В БАНКУ УКРАЇНИ	26
2.1. Аналіз факторів впливу на валютний ризик в банках України	26
2.2. Оцінка індикаторів валютного ризику в банку	34
2.3. Діагностика інфраструктури управління валютним ризиком в банку	39
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМ РИЗИКОМ В БАНКУ УКРАЇНИ	45
3.1. Перспективи розвитку системи лімітів валютного ризику банку	45
3.2. VAR-аналіз валютного ризику банку	54
3.3. Шляхи удосконалення інфраструктури управління валютним ризиком банку	56
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Актуальність теми. Фінансова глобалізація в сучасній економічній системі викликає збільшення обсягів ресурсів банків у різних валютах, використання яких в умовах волатильності валютних курсів загострюють проблеми визначення та регулювання валютних ризиків. Прогнозування валютного курсу в сучасних умовах глобалізації та негативного впливу внутрішньої кризи в Україні є складним процесом, тому фінансові менеджери банків для прийняття ефективних управлінських рішень повинні враховувати зміни на зовнішніх валютних ринках та постійні не прогнозовані зміни на внутрішньому ринку.

Наростаюча невизначеність політичної ситуації в Україні та погіршення економічного середовища призводять до постійних коливань курсу національної валюти. За таких умов ймовірність великих грошових втрат від проведення банками валютних операцій різко зростає. Невизначеність суб'єктів валютного ринку обумовлює скорочення експортно-імпортних операцій, погіршення стану платіжного балансу, скорочення обсягів золотовалютних резервів і, як наслідок, загрожує фінансовій безпеці держави. Саме тому питання управління валютним ризиком банків – це питання захищеності національних інтересів у валютно-фінансовій сфері від збитків у наслідок курсових коливань. Зазначене визначає актуальність дослідження, яке обумовлена відсутністю комплексного механізму управління валютним ризиком у банківській сфері та необхідністю розробки методів мінімізації можливих збитків банків від валютних ризиків в сучасних умовах їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження управління валютним ризиком знаходить своє відображення в роботах багатьох вітчизняних та іноземних науковців.

Дослідженню природи валютного ризику та методів управління ним присвячені праці таких зарубіжних науковців, як М. Адлера, Д. Айтмана,

Г. Боднара, Х. Ван Грюнінга, А. Гассема, Я. Гідді, К. Дауда, Дж. Деніелса, Б. Доумаса, Г. Дюфі, М. Моффета, С.Е. Пивоварова, К. Редхеда, Ф. Сайта, А. Стоунхілла, К. Хілла, С. Хьюса, Г.В. Чернової, А. Шапіро та ін. У вітчизняній економічній літературі дана проблематика ґрунтовно висвітлена в роботах І.А. Бланка, О.І. Бутука, Т.А. Васильєвої, О.В. Васюренка, В.В. Вітлінського, А.О. Єпіфанова, Ф.О. Журавки, А.А. Мещерякова, Л.О. Примостки, С.С. Погасія, І.В. Сала та ін.

Високо оцінюючи напрацювання українських і зарубіжних науковців з проблематики, що досліджується, слід зауважити, що більшість із них вивчають методи управління валютним ризиком банківських установ. Крім того, подальшого дослідження вимагає ряд питань, пов'язаних, зокрема, з розробкою практичних рекомендацій щодо удосконалення оцінки, регулювання та контролю прямого та непрямого валютного ризику банків, враховуючи принципи сучасної концепції комплексного, інтегрованого, перманентного та превентивного ризик-менеджменту.

Все вищевикладене обумовило актуальність, значимість та практичну спрямованість дослідження, визначило його об'єкт, предмет, мету і завдання.

Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних засад та діагностики механізму управління валютним ризиком банку та визначення напрямів та вдосконалення.

Відповідно до поставленої мети у роботі необхідно вирішити наступні завдання:

- розкрити сутність та види валютного ризику банку;
- визначити мету, завдання, принципи управління валютним ризиком банку;
- розглянути нормативно-правове регулювання валютного ризику банку в Україні;
- здійснити аналіз факторів впливу на валютний ризик в банках України;
- провести оцінку індикаторів валютного ризику в банку;

- провести діагностику інфраструктури управління валютним ризиком в банку;
- визначити перспективи розвитку системи лімітів валютного ризику банку;
- розглянути VAR-аналіз валютного ризику банку;
- розкрити шляхи удосконалення інфраструктури управління валютного ризику банку.

Предметом дослідження теоретичні, методичні та практичні положення валютним ризиком банку.

Об'єктом дослідження процес управління валютним ризиком банку.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є фундаментальні положення теорії систем, сучасні концепції ризикології та банківського менеджменту. Залежно від поставленої мети та завдань, у процесі дослідження використовувалися відповідні методи наукового пізнання: аналізу, синтезу, порівняння, систематизації та наукової абстракції; порівняння; системного та структурного аналізу та моделювання; аналізу та синтезу.

Інформаційною базою дослідження були статистичні матеріали, публікації інформаційно-аналітичних та періодичних видань, навчальні посібники.

Публікації. Обґрунтовано пропозиції щодо вибору стратегії управління валютним ризиком банку було опубліковано в статті «Сутність та класифікація валютних ризиків банку // «Стратегії розвитку фінансового ринку України: зб. наук. ст. студ. Частина 1 / відп. ред. Н.П. Шульга. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – С. 213-219 (401с.)

Обсяг та структура роботи. Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ

1.1. Сутність та види валютного ризику банку

Валютний ризик для діяльності сучасних банків виступає ймовірністю недоодержання прибутків внаслідок несприятливої для них зміни ринкових чинників (валютних курсів) або неефективного управління валютними операціями. [18, с. 105]

Валютним ризиком є наявний або потенційний ризик для доходів і капіталу, що виникає внаслідок несприятливих коливань курсів іноземних валют та цін на банківські метали [34].

У науковій літературі можна зустріти різні підходи щодо визначення валютного ризику. Так, П. С. Роуз [45, с. 146] визначає валютний, або курсовий ризик ймовірністю того, що зміна курсів іноземних валют спричинить збитки через зміну ринкової вартості активів і пасивів. Автори В. А. Ющенко та В. І. Міщенко [60, с. 19] розуміють під валютним ризиком можливість грошових втрат суб'єктів валютного ринку внаслідок коливання валютних курсів. Такої ж думки дотримується В. В. Вітлінський наступним тлумаченням: «це загроза зазнати збитків, пов'язаних зі зміною (коливанням) курсів іноземних валют в ході здійснення угод купівлі-продажу» [16, с. 16]. Інші автори визначають валютний ризик можливістю втрат від зміни вартості іноземної валюти щодо національної [58, с. 183], можливістю невідповідності валютного курсу сподіваним значенням суб'єктів діяльності на валютному ринку, що приймають рішення під впливом ринкових факторів [30], розміром альтернативних витрат для обраної стратегії управління валютним ризиком, а на кінцевому етапі управління – це мірю якісної і кількісної оцінки непередбачених змін валютного курсу» [65, с. 73].

Всі ці трактування сутності валютного ризику не відображають всієї його специфіки. Так, М. А. Ребрик [41] пропонує основні напрямки валютного ризику: ймовірність втрат, невизначеність щодо наслідків дій,

події, як експозиції, утримання позицій. Виходячи з цього, він визначає наступне значення валютного ризику: «комбінація джерела ризику (яким є короткострокові та довгострокові коливання валютних курсів), валютної експозиції (яка характеризує ступінь схильності до втрат або отримання доходів) та наслідків (які, в остаточному підсумку, виражаються у масштабах втрат або додаткових вигод для банку)» [41, с. 139-140]. Проте, валютний ризик не є суто ризиком, притаманним банку, він впливає на діяльність всіх власників як іноземних, так і національних валют (держава, організації, приватні особи).

Можна сказати, що найбільш повним є законодавчий підхід до визначення сутності «ризик», який представлений у Постанові Правління НБУ від 02.08.2004 р.: «ризик (з точки зору банку) - це потенційна можливість недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх або внутрішніх факторів. Такі збитки можуть бути прямими (втрата доходів або капіталу) чи непрямыми (накладення обмежень на здатність організації досягати своїх бізнес-цілей). Зазначені обмеження стримують здатність банку здійснювати свою поточну діяльність або використовувати можливості для розширення бізнесу» [34].

Економічна сутність валютного ризику банку визначається тим, що він виникає внаслідок незбалансованості активів і пасивів за кожним видом валюти за термінами і сумами та пов'язаний з інтернаціоналізацією ринку банківських операцій, функціонуванням транснаціональних банків та компаній, міграцією капіталу поміж країнами та зростанням обсягів спекулятивних валютних операцій. На сучасних валютних ринках на одну комерційну угоду припадає близько десяти спекулятивних [26]. Н. М. Ткачук вбачає головну причину валютного ризику в коротко-довгострокових коливаннях обмінних курсів, які залежать від попиту і пропозиції валюти на національному та міжнародному валютному ринках [53, с. 107]. Проте, така позиція відображає тільки вплив ринку на величину валютної позиції без

урахування дій банківської установи щодо її зміни відповідно до задоволення потреб у валюті як самої банківської установи, так і його споживачів, а також стосовно урівноваження незбалансованості за терміном й обсягом активів і пасивів банківської установи за кожною іноземною валютою чи банківськими металами відповідно з балансом банку. При цьому міра схильності до валютного ризику може бути визначена відкритою валютною позицією за різними іноземними валютами та банківськими металами, тобто ступенем невірноваженості балансових і позабалансових статей, динамікою валютних курсів тощо.

Валютний ризик банку можна визначити наступними складовими:

- відкрита валютна позиція, що формується внаслідок невідповідності суми вимог банку та її зобов'язань в іноземній валюті;
- постійна зміна курсу іноземних валют – виникає ризик знецінення вкладень в іноземній валюті через непередбачену зміну курсу обміну валют.

Одні дослідники (В. Міщенко, Г. Кірейцев) додатково виділяють прямий та опосередкований валютний ризик [27, с. 203]. О. Дзюблюк виділяє специфічний різновид валютного ризику – валютно-депозитний, що пов'язаний з можливістю дострокового вилучення валютних депозитів при тимчасовому стрімкому зростанні курсу іноземної валюти [12, с. 568].

Для розвитку валютних відносин між суб'єктами ринку у довгостроковій перспективі значне місце займає валютний ризик майбутніх періодів. Такому виду валютного ризику властиві невизначеність і непередбачуваність як чинників, що спричиняють його виникнення, так і економічних наслідків.

Деякі вчені розкривають поняття «стратегічний валютний ризик». Так, Д. Роулс визначає стратегічний ризик як ступінь зміни валютних курсів, процентних ставок і товарних цін, на які впливає сучасна ціна майбутніх грошових потоків, а А. Буклей пропонує більш широке визначення – це макроекономічний ризик, що враховує показники інфляції, рівня заробітної плати, товарних цін [65, с. 15].

За умовою виникнення А. А. Волицька поділяє валютні ризики банківської установи на такі основні групи: активні (операційні, прямі економічні (інвестиційні), ф'ючерсні ризики, ризики конвертування (курсові та інфляційні ризики), ризики країни) та пасивні (ризики службовців, організаційні, балансові, технологічні, трансляційні, конкурентні, ризики відкритої валютної позиції) [19, с. 80-81]. М. А. Ребрик виділяє прямі валютні ризики, до яких відносить транзакційні, трансляційні та стратегічні підвиди, та непрямі [43, с. 312-313]. Для транзакційних та трансляційних значення еластичності вартості валютної позиції завжди дорівнюють одиниці, а для інших буває як більшим, так і меншим.

Валютні ризики як складова сукупних банківських ризиків класифікуються за багатьма іншими ознаками. Розглянемо наступну класифікацію валютних ризиків за основними класифікаційними ознаками (дод. А).

Розглянута класифікація валютних ризиків допомагає всебічно розкрити даний вид ризику та розробити дієві заходи його оптимізації та мінімізації.

Серед вчених немає узгодженої точки зору щодо групової приналежності валютних ризиків. Деякі вчені відносять їх до фінансової групи, інші – до ринкової групи [74; 22, с. 207; 51, с. 261-262; 53, с. 106-107; 60], інші – до обох груп [11; 21, с. 140]. Постановою НБУ [34], навпаки, відокремлюються і ринковий, і валютний, згідно з якими ринковим ризиком є наявний або потенційний ризик для отримання доходів і капіталу, який може виникати внаслідок несприятливих коливань вартості цінних паперів та товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які знаходяться в торговельному портфелі.

Порівняння всіх підходів щодо визначення місця валютного ризику в загальній системі класифікації ризиків дає можливість визначити наступну схему (рис. 1.1).

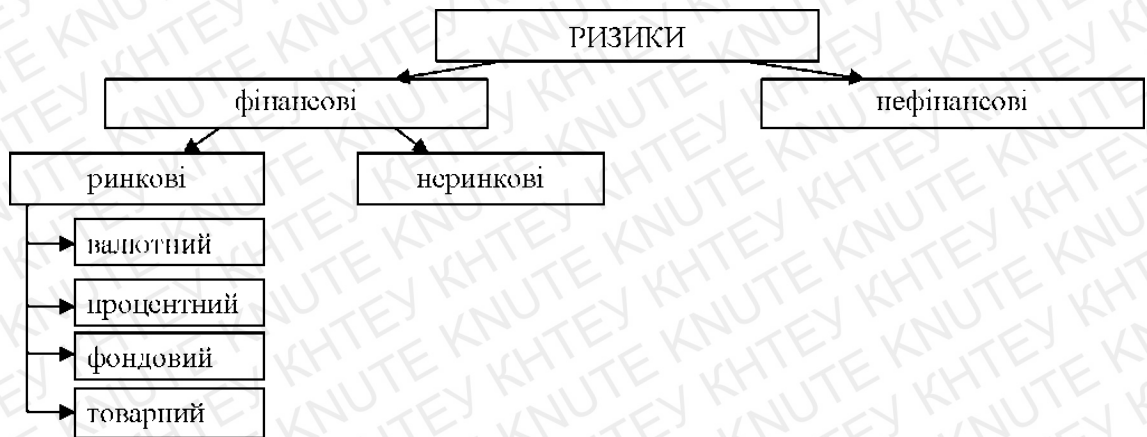

Рис. 1.1. Місце валютного ризику в системі класифікації ризиків [28, с. 44]

Отже, валютні ризики посідають важливе місце в діяльності банків, що обумовлює необхідність детального дослідження механізму управління ними.

1.2. Мета, завдання, принципи управління валютним ризиком банку

Валютні операції відносяться до складних і ризикованих операцій банківського сектору. Сьогодні у вітчизняних банках формується система управління валютним ризиком відповідно до вимог Базельської угоди, головним завданням яких є виявлення та запобігання несприятливим подіям, внаслідок яких можуть виникнути валютний ризик, знаходження шляхів мінімізації їх наслідків.

Банкам слід створювати комплексну систему ризик-менеджменту, яка б змогла забезпечити надійний процес виявлення, оцінки, контролю та моніторингу всіх видів ризиків на всіх рівнях установи, в тому числі з урахуванням взаємного впливу різних категорій ризиків, а також яка б допомагала вирішувати питання конфлікту завдань між необхідністю

отримання доходу та мінімізацією ризиків [5].

Систему управління валютними ризиками банківської установи (далі - УВРБ) слід розглядати в контексті загальної системи управління ризиками. Отже, використовуючи системний підхід щодо визначення сутності управління ризиком, можна виділити та охарактеризувати його елементи з урахуванням особливостей їх взаємодії між собою [55, с. 91].

Механізм представляє собою систему взаємопов'язаних організаційних, економічних і управлінських методів, що забезпечують реалізацію стратегічних цілей банку, тому можна виокремити дві основні його складові: складова формування і його функціональна.

Складова формування механізму управління валютними ризиками банку включає в себе підсистему цілей банку, яка визначається безпосередньо і основною метою управління та контролю над валютними ризиками, тобто:

- мінімізацією втрат капіталу банку при формуванні активів та пасивів з використанням іноземних валют;
- недопущенням недотримання банком вимог валютного законодавства та органів валютного контролю під час здійснення операцій з іноземною валютою та виконання функцій валютного контролю [40, с. 149].

За функціональним підходом, механізмом управління валютним ризиком виступає ефективна підсистема впливу між суб'єктом та об'єктом управління в системі управління валютним ризиком банку.

Управління ризиком можна визначати як специфічну систему, яка об'єднує у собі керуючу підсистему (суб'єкт) та керовану підсистему (об'єкт), які взаємодіють між собою внаслідок різноманітних зв'язків (механізму управління), а також підсистеми, що забезпечують реалізацію таких зв'язків з метою досягнення цілей банку.

Суб'єкт виступає своєрідним генератором управлінських рішень, за допомогою яких він впливає на об'єкт управління. До керуючої підсистеми (суб'єкту) включаються наступні функціональні та структурні підрозділи

банківської установи, як спостережна рада, правління банку, підрозділ з ризик-менеджменту, служби внутрішнього аудиту, бек-офіси, фронт-офіси.

Об'єкт управління в системі валютного ризик-менеджменту є валютний ризик, який представляє систему окремих видів валютного ризику, кожен з яких, у свою чергу, складається з джерела ризику, експозиції до нього та наслідків його реалізації. Отже, управління валютними ризиками передбачає вплив суб'єкта управління на окремі елементи валютного ризику, за допомогою чого об'єкт управління приводиться в належний для суб'єкта стан.

Вплив на об'єкт здійснюється шляхом прийняття та виконання суб'єктом управління управлінських рішень на основі механізму управління валютним ризиком банку.

Щоб механізм управління валютним ризиком у банківській установі адекватно функціонував, необхідно налагоджене забезпечення управління валютним ризиком, яке складається з наступних складових:

- методичне забезпечення - взаємопов'язана сукупність інструментів, що дозволяють здійснювати вплив на окремі елементи валютного ризику, деформуючи його згідно з поставленою метою;
- матеріально-технічне забезпечення, яке включає в себе: сукупність обладнаних належним чином приміщень, технічних засобів, програмного забезпечення; бюджет фінансування витрат; достатній обсяг капіталу, необхідний для проведення алокації для управління валютним ризиком;
- інформаційне забезпечення - неперервний і цілеспрямований відбір та обробка відповідних інформаційних показників з внутрішніх та зовнішніх джерел, які необхідні, щоб приймати ефективні управлінські рішення;
- нормативне забезпечення – положення, інструкції, методичні вказівки тощо, які розробляються банківською установою і регулюють процес управління валютним ризиком;
- кадрове забезпечення, яке включає всі аспекти роботи з персоналом (зокрема пошук, відбір працівників, підвищення їх кваліфікаційного рівня тощо), який задіяний у процесі управління валютним ризиком.

Складовою функціонування механізму є процес управління валютним ризиком банку, який складається з декількох основних етапів, які повинні бути забезпечені системою моніторингу для ефективнішого застосування:

1. Ідентифікація – виявлення, усвідомлення ризику, встановлення причини його виникнення та ризикових сфер (інформаційне забезпечення щодо ринкової кон'юнктури та чинників ризику).
2. Вимірювання – аналіз та оцінка ризику (незалежне оцінювання та аналіз отриманої інформації).
3. Вибір методу управління – зниження чи обмеження ризиків за допомогою відповідних методів управління (забезпечення аналітичного підґрунтя для прийняття управлінського рішення).
4. Вибір методу управління – зниження чи обмеження ризиків за допомогою відповідних методів управління (забезпечення безперервного стеження за контрольованими показниками).
5. Контроль – постійний контроль за ризиками з механізмом зворотного зв'язку.

Отже, першочергове завдання у процесі управління валютними ризиками є їх виявлення [52, с. 94]. На даному етапі визначають розмір відкритої валютної позиції та її ступінь ризикованості. Детальне відслідковування змін розміру відкритої позиції та відповідності поточних показників встановленим нормативам виступає запорукою стабільної роботи банку.

Також важливим етапом в управлінні валютним ризиком виступає оцінка його величини. Кількісна коректна оцінка величини валютних ризиків є досить складними та важливими завданнями.

В даний час в банківських установах застосовуються наступні внутрішні моделі кількісної оцінки:

- аналіз чутливості до змін значень факторів ризику (What-If Analysis),
- ARCH/GARCH моделі,
- імітаційне моделювання (Simulation)

- сценарний аналіз (Scenario Analysis), серед іншого за екстремально несприятливими сценаріями (Stress- testing) [18, с. 106].

Найбільш поширеними методами стохастичного оцінювання валютного ризику банку є VAR-аналіз (на методика призначена для вимірювання валютного ринкового ризику негативної переоцінки відкритих валютних позицій у банківській установі (в умовах відсутності глобальних стресів на валютному ринку) і може використовуватися при управлінні ринковим валютним ризиком), аналіз очікуваних «хвостових» втрат (ETL-аналіз), спектральне оцінювання ризику (SRM-аналіз), деформаційне оцінювання ризику (DRM-аналіз) [44, с. 393].

Наступним етапом виступає вибір методу управління валютними ризиками, тому можна згрупувати методи наступним чином [39; 50; 10]:

- зовнішні методи включають структурне балансування валютних потоків за строками та сумами; строкові валютні угоди;
- внутрішні методи включають лімітування; проведення поточних конверсійних операцій; метод випередження та відставання (зміна строків валютних платежів); дисконтування платіжних вимог у іноземній валюті.

В цьому контексті можна зазначити, що зовнішні методи хеджування валютних ризиків майже недоступні для банків, що функціонують в Україні, в силу відсутності строкового сегменту валютного ринку, обмеженості валютних ресурсів та недосконалості практичних навичок для проведення строкових валютних операцій. Внаслідок цього, управління валютними ризиками банку переважно здійснюється за допомогою внутрішніх методів, серед яких найпоширенішим є лімітування.

Доцільність та практична значимість цього методу управління валютними ризиками оцінюється тільки по завершенню процесу управління, коли існує можливість підрахувати потенційні та реальні збитки, а також коли буде відомий фінансовий результат з валютного потоку, щодо якого проводилось управління, і фінансовий результат у відношенні того ж валютного потоку в разі, якби подібне управління здійснено не було. В свою

чергу, контроль та моніторинг методів управління валютним ризиком, обраних банком, та оцінка їх ефективності уможливилює вдосконалення діючої системи управління в банку загалом.

При виборі методу управління необхідно розглянути класифікацію та взаємозв'язки стратегій банківської установи щодо управління валютним ризиком, що допомагає повніше відобразити суть окремих стратегій (рис. 1.2).

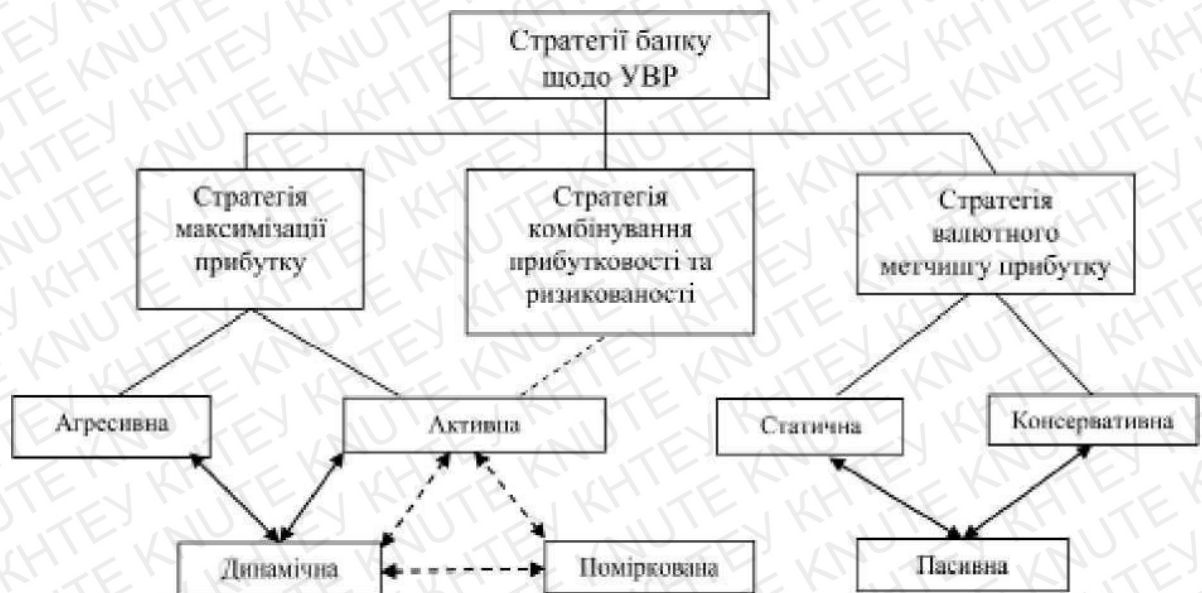

Рис. 1.2. Класифікація стратегій банку щодо управління валютним ризиком [44; 38]

Отже, три основні стратегії, які виділяються, це:

1) стратегія максимізації прибутку. Її суть полягає у підтриманні відкритої валютної позиції для отримання прибутків від зміни валютних курсів. Для неї характерний підвищений ризик;

2) стратегія валютного мегчингу прибутку. Відбувається вирівнювання валютної структури балансу для уникнення валютного ризику, проте повністю уникнути валютного ризику не вдається, оскільки існує можливість виплати дивідендів в іноземній валюті або одержання прибутків від міжнародної діяльності;

3) стратегія комбінування прибутковості та ризикованості. Для неї характерний середній рівень ризику, банківська установа орієнтується на отримання прибутку від зміни курсів валют, проте вживає усіх заходів, щоб убезпечити себе від ризику втрати коштів.

Існують наступні підвиди стратегій управління валютним ризиком банку, до яких входять:

- агресивна – для неї характерно підвищення ризику, орієнтація на максимальний прибуток, шляхом спекулювання на змінах валютного курсу;
- динамічна – на етапі планування існує можливість змінювати обрану стратегію;
- активна – банківська установа запроваджує заходи щодо регулювання ризику;
- поміркована – рівень ризику відповідає ризику банківської системи;
- статична – на етапі планування стратегію неможливо змінити;
- консервативна – існує найнижчий рівень ризику, ніж в середньому по банках;
- пасивна – регулювання ризику банківською установою відсутнє. [32, с. 102]

На останньому етапі управління валютним ризиком банку проводиться постійний контроль за ризиками з механізмом зворотного зв'язку, відбувається визначення досягнутої стратегічної мети діяльності банку.

За результатами регулювання провадиться оцінка залишкового рівня валютного ризику банку та приймаються рішення щодо необхідності впровадження додаткових коригуючих процедур; надається висновок щодо ступеню ефективності проведеного регулювання валютного ризику банку; провадиться ідентифікація факторів, що негативно впливали на його результати; розробляються та впроваджуються заходи з удосконалення механізму управління ризиками в банківській установі та валютних ризиків банку зокрема.

Для вчасного виявлення відхилень фактичних результатів управління

валютних ризиків банку від планових показників та вжиття відповідних коригуючих заходів з метою досягнення цілей, розробляються та впроваджуються процедури моніторингу, контролю та аудиту валютних ризиків банку.

Банки використовують такі принципи управління валютними ризиками:

- розробка стратегії і політики управління комплексним валютним ризиком;
- здійснення контролю над виконанням поставлених завдань з управління валютними ризиками;
- здійснення оцінки поточної позиції банку з огляду на ризикованість;
- здійснення ефективного внутрішнього контролю;
- введення нових продуктів до системи контролю і аналіз рівня валютного ризику до виведення на ринок;
- підтримка рівня валютного ризику у визначених межах;
- створення інформаційної системи, адекватної системи оцінки і контролю валютних ризиків.

Жорстока лімітна політика банків дозволяє ефективно обмежувати валютні ризики без значного зниження гнучкості фінансової політики банку.

Таким чином, валютні ризики виступають невід'ємною частиною діяльності банківських установ, отже, ефективна організація механізму управління ризиками має бути однією із ключових конкурентних переваг банку. Банки мають приділяти значну увагу як функціональній складовій механізму, так і складовій формування, дотримуватись усіх етапів процесу управління валютним ризиком, використовувати різні методики оцінки ризику. За допомогою розробленого механізму банки зможуть більш ефективно управляти ризиками, знизити загрозу їх виникнення, а при необхідності мінімізувати їх, що може допомогти забезпечити стабільність надходжень та підвищити фінансову стійкість банків.

1.3. Нормативно-правове регулювання валютного ризику банку в Україні

Діюча законодавча та нормативно-правова база України визначається як суттєвою неповнотою, так і невідповідністю вимогам та стандартам загальноприйнятої міжнародної практики здійснення валютної діяльності. Необхідно виокремити основні аспекти в організації валютних відносин, які піддаються законодавчому та нормативно-правовому регулюванню. Отже, спираючись на рівнево-ступеневу модель організації системи валютних відносин, можна визначити такі наступні основні аспекти:

- реалізація ефективної валютної політики в країні (рівень Національного банку України, органів державної влади);
- організація валютного регулювання і контролю (рівень Національного банку України, спеціалізованих служб, банків);
- здійснення валютних операцій (рівень банків).

В нормативних актах не наводиться чітке тлумачення валютної політики, її складових і механізмів. З усіх існуючих форм валютної політики в українському законодавстві мають місце лише дві: валютна дисконтна політика та валютна девізна політика [2]. Також відсутнє тлумачення системи валютного курсу, немає чіткого визначення режиму валютного курсу та механізмів його встановлення, що дуже ускладнює можливості здійснення прогнозування розвитку валютного ринку суб'єктами валютної та підприємницької діяльності.

Діяльність банків у сфері міжнародних розрахунків регулюється як нормативними та законодавчими актами України, так і міжнародним законодавством, а також, визначається практикою, що склалася і існує у вигляді встановлених міжнародних банківських правил та звичаїв.

Таблиця 1.1

Нормативно-правове регулювання управління валютними ризиками в банках

Нормативно-правовий акт	Призначення
1	2
Про валюту і валютні операції: Закон України, затв. Постановою ВРУ від 21.06.2018 № 2473-VIII	Цей Закон визначає правові засади здійснення валютних операцій, валютного регулювання та валютного нагляду, права та обов'язки суб'єктів валютних операцій і уповноважених установ та встановлює відповідальність за порушення ними валютного законодавства
Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрестестування в банках України: постанова, затверджена Правлінням НБУ від 6 серпня 2009 року № 460	Методичні рекомендації розроблено з метою визначення підходів для здійснення оцінки стабільності банківської системи або окремого банку за межами нормального операційного процесу та встановлення ступеня витривалості у разі виникнення екстремальних подій
Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризикменеджменту в банках України, затверджені Постановою Правління Національного банку України від 02.08.2004 № 361	Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України створено з метою визначення Національним банком України того, яким чином банки України мають підійти до організації та функціонування систем управління ризиками (ризик-менеджменту) для забезпечення їх комплексності та надійності
Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Інструкція, затв. Постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р.	Ця Інструкція вводиться з метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності.
Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» [Електронний ресурс]: наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 2001 № 559	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інструменти та її розкриття у фінансовій звітності
Про встановлення офіційного курсу гривні до іноземних валют та курсу банківських металів: Положення, затв. Постановою Правління НБУ від 12 листопада 2003 № 496	У цьому Положенні Національний банк України визначає порядок встановлення і використання офіційного курсу гривні до іноземних валют та банківських металів.

Продовження табл. 1.1

1	2
З інспектування банків «Система оцінки ризиків»: методичні вказівки, схвалені постановою Правління НБУ від 15 березня 2004 № 104	Ці Методичні вказівки визначають методи, які Національний банк України (далі - Національний банк) використовує для оцінки ризиків у банках. Нагляд на основі оцінки ризиків це внутрішній процес Національного банку, який обраний для забезпечення більшої послідовності й ефективності інспектувань та інших видів наглядової діяльності. Банки не зобов'язані коригувати свою методологічну базу та системи управління ризиками таким чином, щоб вони співпадали з цією методологією.
Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. № 15-93	Цей Декрет установлює режим здійснення валютних операцій на території України, визначає загальні принципи валютного регулювання, повноваження державних органів і функції банків та інших фінансових установ України в регулюванні валютних операцій, права й обов'язки суб'єктів валютних відносин, порядок здійснення валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства.
Про встановлення лімітів відкритої валютної позиції банку: Рішення Правління НБУ від 29.03.2018 №184-рш	Цим Рішенням НБУ установлює для уповноважених банків ліміти відкритої валютної позиції

Закон України «Про валюту і валютні операції» визначає правові засади здійснення валютних операцій, валютного регулювання та валютного нагляду, права та обов'язки суб'єктів валютних операцій і уповноважених установ та встановлює відповідальність за порушення ними валютного законодавства. Метою цього Закону є забезпечення єдиної державної політики у сфері валютних операцій та вільного здійснення валютних операцій на території України.

Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрестестування в банках України розроблено з метою визначення підходів для здійснення оцінки стабільності банківської системи або окремого банку за межами нормального операційного процесу та встановлення ступеня витривалості у разі виникнення екстремальних подій.

Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України розроблені відповідно до Законів України «Про банки і

банківську діяльність», «Про Національний банк України» та основних принципів ефективного банківського нагляду, що підготовлені Базельським комітетом з банківського нагляду.

Стрес-тестування - це метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик, та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора - валютного курсу, процентної ставки тощо. Поєднання цих величин дає уявлення про те, яку суму збитків чи доходів отримає банк, якщо події розвиватимуться за закладеними припущеннями.

За допомогою стрес-тестування визначаються особливо вразливі місця окремих сфер діяльності банків.

Доцільність проведення стрес-тестування обумовлена наявними загрозами, на які наражаються банки в процесі своєї діяльності, потребою чіткої ідентифікації ризиків, установлення величини їх впливу та недопущення значних фінансових втрат.

Національний банк України рекомендує банкам дотримуватися цих Методичних рекомендацій з метою досягнення базового рівня ефективної та надійної практики стрес-тестування.

Кожен банк може розробити власну процедуру проведення стрес-тестування та запровадити свої моделі для аналізу впливу різних факторів ризику на фінансовий результат з урахуванням індивідуальності ризикового портфеля та специфіки своєї діяльності.

Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України створено з метою визначення Національним банком України того, яким чином банки України мають підійти до організації та функціонування систем управління ризиками (ризик-менеджменту) для забезпечення їх комплексності та надійності.

Методичні рекомендації розроблено на підставі Законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», а також з урахуванням провідних міжнародних документів, які регламентують

принципи корпоративного управління та ризик-менеджменту в банках. Це дасть змогу уникнути непередбачених рішень і помилок, а також ефективніше використовувати ресурси банку. Відповідальність за врахування рекомендацій покладається на органи управління банків - спостережну раду та правління.

Чітке дотримання цих Методичних рекомендацій має на меті забезпечення здійснення банками операцій у межах допустимих параметрів ризиків та у такий спосіб, який забезпечить захист інтересів вкладників, кредиторів і власників банків. Ці Методичні рекомендації можуть бути використані будь-якими банками, із будь-яким профілем (величиною) ризиків у їх повсякденній роботі.

Національний банк України рекомендує банкам зважати на ці Методичні рекомендації у разі прийняття банком свідомого рішення щодо збільшення параметрів ризику - розширення діяльності, орієнтації на роботу з особливими продуктами та послугами, групами контрагентів тощо, а також якщо банк у результаті будь-яких подій опиняється в ситуації, яка характеризується високим профілем ризиків.

Інструкція порядок регулювання діяльності банків в Україні вводить з метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності.

Інструкція розроблена відповідно до загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів і стандартів.

З метою підвищення стійкості банків у період фінансової та економічної нестабільності, створення ними запасу капіталу для підвищення спроможності протистояти ризикам Національний банк встановлює вимоги щодо формування банками буферів капіталу, а саме: буфера запасу (консервації) капіталу та контрциклічного буфера.

У Положенні «Про встановлення офіційного курсу гривні до іноземних

валют та курсу банківських металів» Національний банк України визначає порядок установаження і використання офіційного курсу гривні до іноземних валют та банківських металів.

Офіційний курс гривні до іноземних валют та банківських металів установажується:

- щоденно - для конвертованих валют, які широко використовуються для здійснення платежів за міжнародними операціями, валют країн - членів Європейського Союзу (1 група Класифікатора іноземних валют та банківських металів, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 04 лютого 1998 року № 34 (у редакції постанови Правління Національного банку України від 19 квітня 2016 року № 269), для іноземних валют інших країн, які є головними зовнішньоторговельними партнерами України, і для банківських металів;

- один раз на місяць - для інших іноземних валют;

- один раз на місяць повторно - для спеціальних прав запозичення.

Методичні вказівки «Система оцінки ризиків» визначають методи, які Національний банк України використовує для оцінки ризиків у банках. Нагляд на основі оцінки ризиків це внутрішній процес Національного банку, який обраний для забезпечення більшої послідовності й ефективності інспектувань та інших видів наглядової діяльності. Банки не зобов'язані коригувати свою методологічну базу та системи управління ризиками таким чином, щоб вони співпадали з цією методологією.

Позиція Національного банку щодо нагляду за всіма банками зосереджується на ризику. Банки з підвищеним ризиком або сфери діяльності із підвищеними параметрами ризику потребують більшої уваги з боку служби банківського нагляду. Застосовуючи цей загальний підхід до всіх установ, Національний банк визнає різні рівні складності ризику, на який наражаються банки. Національний банк має на меті забезпечення якісного нагляду, спрямованого на визначення суттєвих існуючих або потенційних проблем в окремих банках або в банківській системі в цілому, а

також на забезпечення належного усунення таких проблем.

Банки здійснюючи банківські операції з метою одержання прибутку наражаються на ризики. Тому, необхідно належним чином управляти рівнем ризиків та контролювати його. Ризики банківської діяльності також мають оцінюватися з погляду на їхнє значення. Таке оцінювання має проводитися постійно.

Згідно концепції нагляду на основі оцінки ризиків відповідальність за контроль ризиків покладається на керівництво банку і спостережну раду банку. Національний банк визначає, наскільки добре банк управляє ризиками протягом певного періоду, а не лише оцінює стан на певний момент часу. За умов нагляду на основі оцінки ризиків Національний банк діє більше як наглядовець, аніж ревізор. Нагляд на основі оцінки ризиків дозволяє Національному банку здійснювати превентивний нагляд, зосереджуючись на ризиках окремих банків та системних ризиках банківської системи.

Декрет «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» установлює режим здійснення валютних операцій на території України, визначає загальні принципи валютного регулювання, повноваження державних органів і функції банків та інших фінансових установ України в регулюванні валютних операцій, права й обов'язки суб'єктів валютних відносин, порядок здійснення валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства.

Рішенням «Про встановлення лімітів відкритої валютної позиції банку» НБУ установлює для уповноважених банків такі ліміти відкритої валютної позиції: ліміт загальної довгої відкритої валютної позиції банку (Л13-1) - не більше 5%; ліміт загальної короткої відкритої валютної позиції банку (Л13-2) - не більше 5%.

Уповноважений банк, який працює згідно з графіком приведення загальної довгої відкритої валютної позиції банку до встановленого значення ліміту Л13-1 та/або графіком приведення загальної короткої відкритої

валютної позиції банку до встановленого значення ліміту Л13-2, у разі потреби подає Національному банку України оновлений план заходів та/або графік щодо усунення такого перевищення з урахуванням розмірів лімітів відкритої валютної позиції банку, установлених пунктом 1 цього рішення.

Необхідно зазначити, що відсутність чіткого визначення валютної політики у законодавчо-нормативній базі, частково зумовлює й те, що така політика в Україні не має чіткої моделі устрою з адекватним визначенням взаємопов'язаних стратегічних, проміжних і тактичних цілей. Проблемою є відсутність чіткого визначення проміжних цілей валютного регулювання, що узгоджені із цілями монетарної політики НБУ та напрямками структурної перебудови економіки. Починаючи з 2000 р. проміжною ціллю фактично є таргетування валютного курсу шляхом інтервенцій, та певні валютні обмеження для уникнення валютних спекуляцій. Проте В. Бутко зазначає, що з юридичної точки зору, проміжними орієнтирами у забезпеченні стабільності національної валюти виступають монетарна база і грошова маса, тобто здійснення таргетування грошових агрегатів [14].

В. Бутко також відзначає: «якщо підхід валютного таргетування забезпечує підтримку зовнішньої стабільності національної валюти (тобто її валютний курс), то політика інфляційного таргетування забезпечить внутрішню стабільність національної валюти» [14, с. 28]. На його думку, політика інфляційного таргетування буде більш зрозумілою для суспільства, ніж визначення режиму курсів, що вимагатиме від НБУ, більшої відповідальності за свої дії і дозволить створити послідовну грошово-кредитну і валютну політику. Така політика буде сприяти зниженню рівня доларизації, адже відпаде потреба переводити свої заощадження в іноземну валюту. Також буде мати позитивний вплив на структуру кредитно-депозитних операцій в іноземній валюті – зникне потреба у валютному кредитуванні, адже виникатиме необхідність у проведенні додаткових валютно-обмінних операцій.

Проте, перехід до політики інфляційного таргетування в Україні є

передчасним з наступних причин:

1) на даному етапі розвитку валютного ринку не можна відмовлятися від політики керованого плавання валютного курсу та політики валютних обмежень у сфері валютних відносин;

2) необхідно враховувати проблеми сучасного стану розвитку національної економіки. Специфіка української економіки полягає у тому, що збільшення доходів населення призводить до підвищення споживання товарів та послуг, а не до збільшення інвестицій в реальний сектор економіки; зміцнення національної валюти стимулюватиме імпорт на шкоду вітчизняному виробництву;

3) в НБУ при інфляційному таргетуванні недостатньо важелів впливу на формування індексу споживчих цін, оскільки весь його регулятивний вплив визначається монетарним інструментарієм [24, с. 14].

РОЗДІЛ 2.

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМ РИЗИКОМ В БАНКУ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз факторів впливу на валютний ризик в банках України

Починаючи з нового 2017 року гривня почала втрачати частину своєї вартості (рис. 2.3). Причини такої тенденції позначилися значними витратами на обслуговування державного боргу, а також від'ємний зовнішньоторговельний баланс.

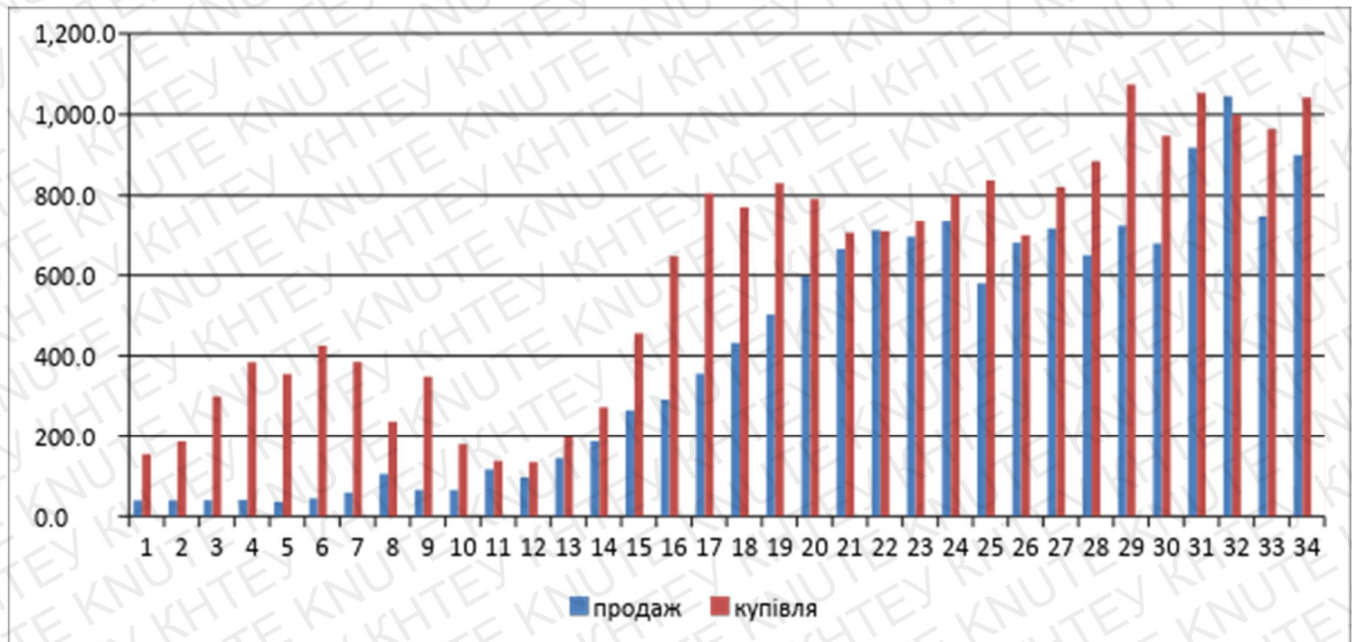

Рис. 2.3. Динаміка офіційного курсу гривні до основних валют за 2016-III кв. 2018 рр. (дані на кінець місяця)[24;45]

Девальвація національної валюти призводить до подорожчання імпортованих товарів, що викликає поступове зростання інших споживчих цін (зокрема, внаслідок підвищення цін на імпортоване пальне). За 2017 р. офіційний курс гривні зменшився з 27,12 грн./дол. США до 28,07 грн./дол. США. Протягом даного періоду відзначається пікове значення офіційного курсу в останній робочий день року 29 грудня 2017 р. - 28,07 грн. за дол. США.

Найнижчий офіційний курс національної валюти зареєстровано 30 серпня 2017 р. – 25,44 грн. за дол. США. На рис. 2.1 зображено пікове значення курсу UAH/USD, яке відбулось у грудні 2017 р. Послаблення гривні відносно долара США, починаючи з вересня 2017 р., спричинено зростанням попиту на іноземну валюту з боку нафто- та газотрейдерів, а також помірним зростанням цін на нафту на світовому ринку.

Динаміка курсу готівкової валюти, в цілому, повторює зміну середньозваженого курсу на міжбанківському ринку (рис. 2.4).

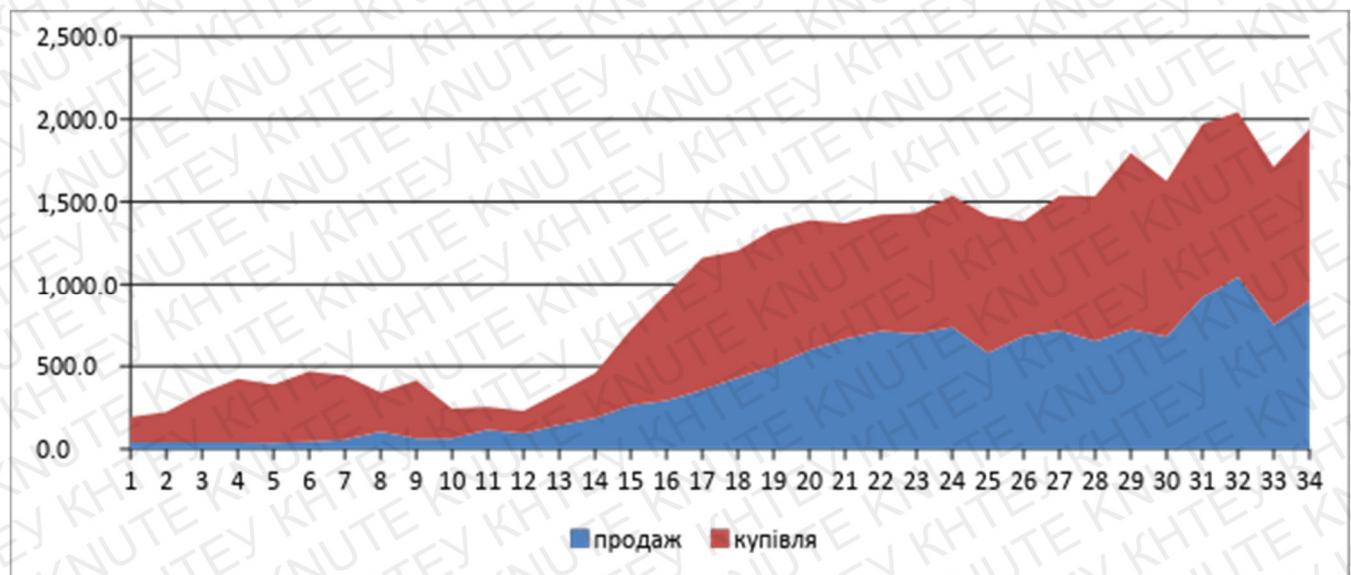

Рис. 2.4. Обсяг торгів на міжбанківському валютному ринку за 2016-III кв. 2018 р. [30;48]

Період найбільших коливань курсу національної валюти в січні 2017 р. викликано високими значеннями процентного спреду на офіційному валютному ринку, як реакція на нестабільність ринку і значний попит на валюту з боку населення. Найвищий спред було зафіксовано 16.01.2017 р. - 0,76 грн. Після незначної стабілізації на ринку, різниця між курсами продажу та купівлі готівкової валюти на «офіційному» валютному ринку також скоротилася та встановилася в середньому на рівні 0,21 грн. за підсумками 2017 року.

Динаміка обсягів торгів на міжбанківському валютному ринку в 2017 р., а також зміну середньозваженого курсу пари UAH/USD на міжбанківському валютному ринку наведено на рис. 2.5.

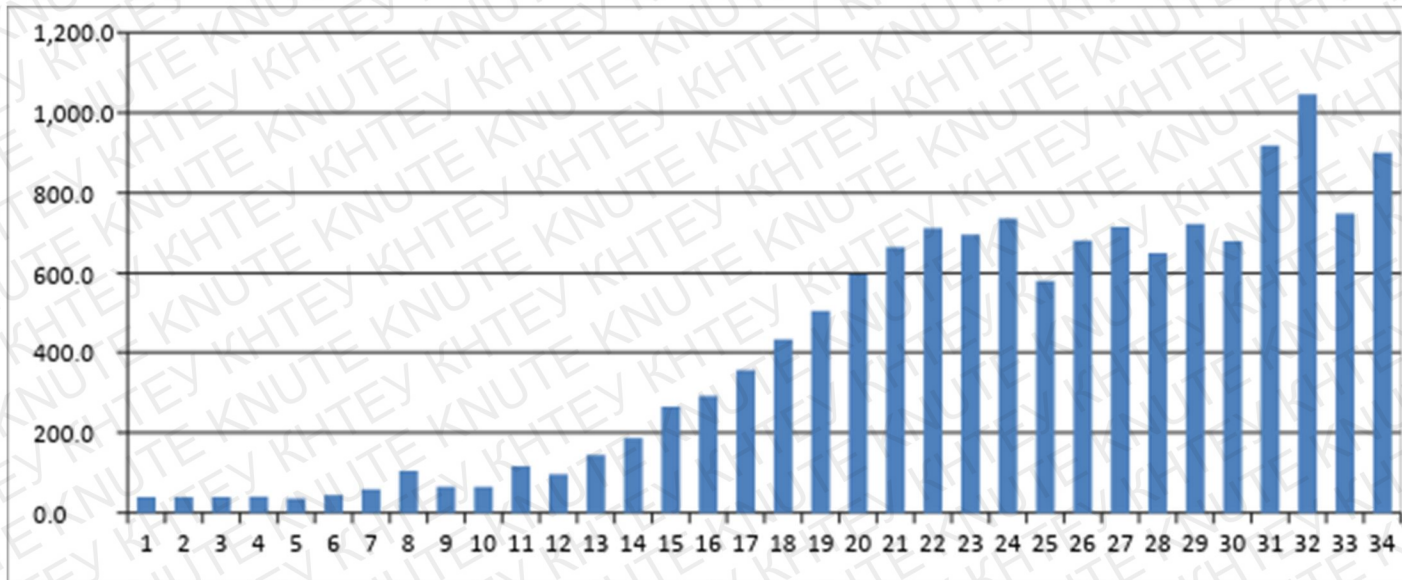

Рис. 2.5. Обсяг торгів на міжбанківському валютному ринку за 2016-III кв 2018 рр. [32;54]

Сукупний обсяг операцій з готівковою іноземною валютою за підсумком 2017 р. на міжбанківському валютному ринку України значно збільшився та складав 13,31 млрд. дол. США (в 2016 році - 4,0 млрд. дол. США) (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Обсяг операцій з купівлі-продажу готівкової іноземної валюти у 2016-III кв. 2018 р. [44;59]

Отже, середньоденний обсяг торгів на міжбанківському валютному ринку за 2017 р. склав 297,35 млн. дол. США (проти 333,78 млн. дол. США в 2016 р.). Найбільші обсяги торгів були зафіксовані у листопаді 2017 р. і складала 594,5 млн. дол. США.

В першому півріччі 2017 р. спостерігалось значне перевищення обсягів продажу валюти з боку населення над обсягами купівлі. Проте, в другому півріччі спостерігалось поступове урівноваження сум купівлі-продажу іноземної валюти.

Протягом 2017 р. обсяг депозитів в гривні збільшився на 18% (74,8 млрд. грн.) і склав 490,57 млрд. грн. станом на 01.01.2018 р. Обсяг депозитів в іноземній валюті за 2017 р. зріс на 4,9% (0,7 млрд. дол. США) і склав 13,73 млрд. дол. США станом на 01.01.2018 р. (рис. 2.5).

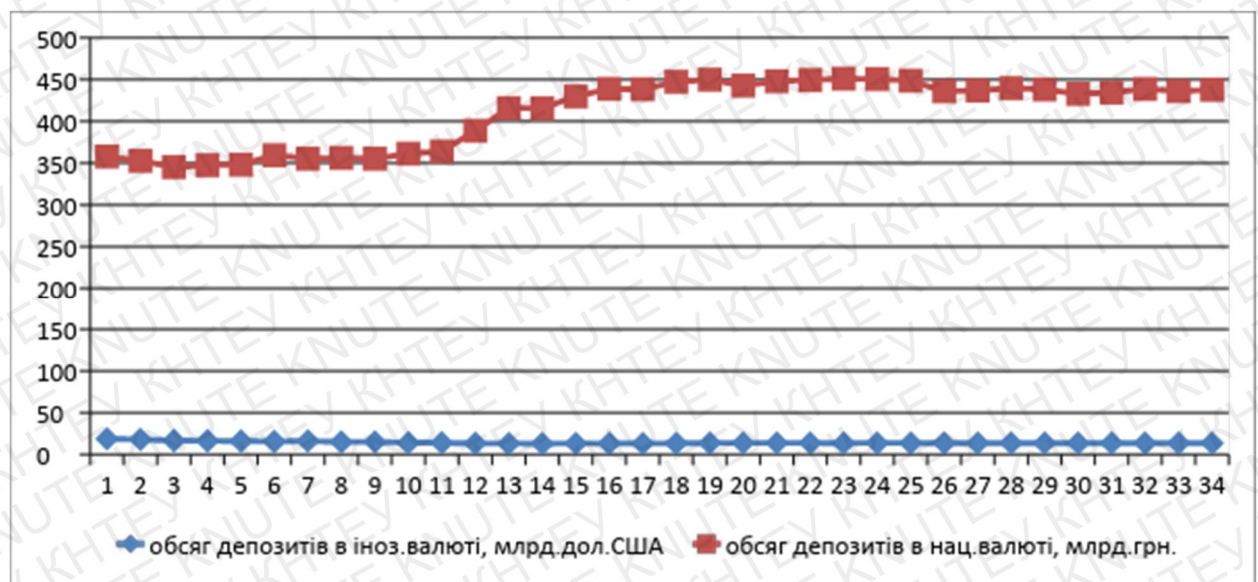

Рис. 2.5. Динаміка обсягів залишків банківських депозитів в гривні та іноземній валюті (в доларовому еквіваленті)[56;88]

Таким чином, в 2017 р. визначається тенденція поступового відновлення довіри населення до банківської системи, та, як результат, збільшення обсягів депозитів, залучених як в гривні, так і в іноземній валюті. Коливання обсягів депозитів в українських банківських установах супроводжувалося дзеркальними змінами обсягів готівки поза банками.

Обсяг готівки протягом 2017 р. збільшився на 5,7% і становив 332,5 млрд. грн. на 01.01.2018 р. (рис. 2.6).

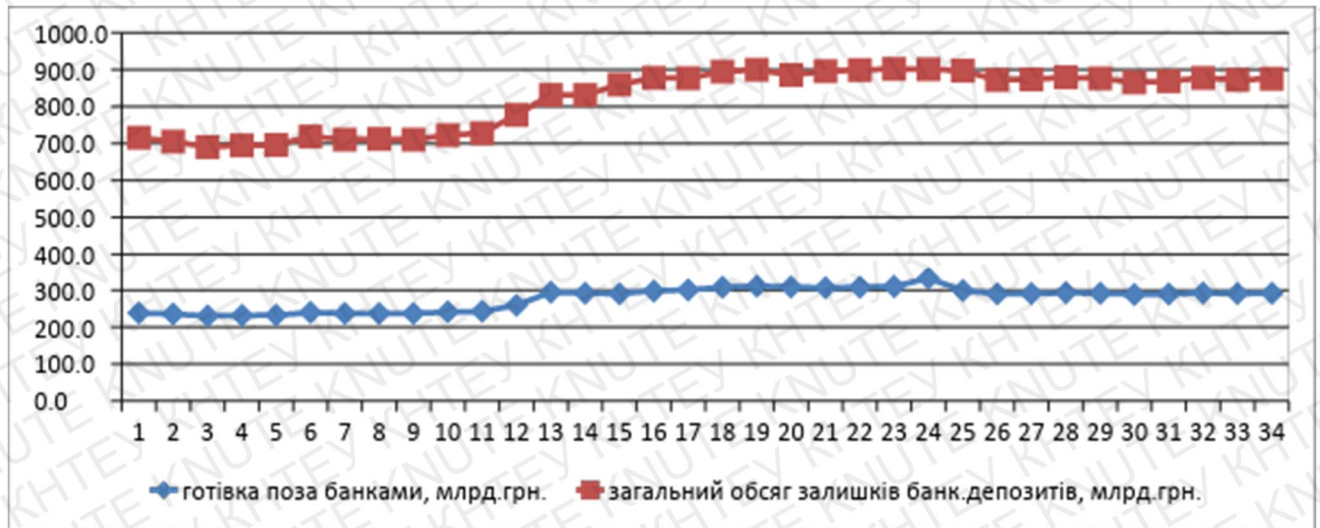

Рис. 2.6. Динаміка загального обсягу залишку банківських депозитів та обсягу готівки поза банками [59;67]

Першими етапами аналізу валютної позиції банківських установ є оцінювання структури їх валютних активів і пасивів, визначення масштабів їх діяльності на валютному ринку (табл. 2.1).

Аналіз динаміки валютних активів та зобов'язань банків України за 2016-2018 pp.[19;80]

Показники	Обсяг ,тис. грн.			Відхилення	
	станом на 1 січня 2016 р.	станом на 1 січня 2017 р.	станом на 1 січня 2018 р.	абсолютн тис.грн	відносне, %
Активи в іноземній валюті	512411	581701	497023	-84678	0,85
Зобов'язання банків в іноземній валюті	632144	667246	623609	-43637	0,93
Активи банків, всього	1024568,1	1254385,24	1212812	-41573,24	0,97
Зобов'язання банків, всього	1054768,52	1150672,48	1092774	-57898,48	0,95
Частка валютних активів у загальних активах, %	50,01	46,37	40,98	-5,39	X
Частка валютних зобов'язань у загальних активах, %	59,93	57,99	57,07	-0,92	X

Зменшення масштабів валютної діяльності банків пов'язано із нарощуванням їх власного капіталу в гривні, що спричинило зменшення обсягу валютних коштів в загальній діяльності.

Розглянувши динаміку валютних активів та зобов'язань банків, слід зазначити, що абсолютний приріст активів в іноземній валюті зменшився на 84678 тис. грн. (у еквіваленті національної валюти), або на 0,85%, а зобов'язання в іноземній валюті також зменшилися на 43637 тис. грн., або на 0,93%. Обсяг зобов'язань банків в іноземній валюті зменшився в результаті девальвації гривні та станом на 1 січня 2018 р. і складає 36% від загальних зобов'язань. Питома вага активів в іноземній валюті становить 29% від загальних активів банківських установ, порівняно з 2016 р. питома вага активів в іноземній валюті зменшилася на 2% за рахунок скорочення грошових коштів та коштів на коррахунку в Національному банку. Отже, дані показники характеризують свою значимість у загальному обсязі коштів банків та масштабність їх операцій на валютному ринку.

Економічний вплив держави на динаміку курсових співвідношень власної валюти демонструють валютні обмеження, які передбачають заходи країни з нагляду, реєстрації, статистичного обліку валютних операцій банку. Станом на 2017 р. Національний банк послабив валютні обмеження щодо зовнішньоторговельної комерційної діяльності банків, а саме:

- звільнив від обов'язкового продажу валютних надходжень від нерезидентів у формі грошового забезпечення для участі в аукціонах, торгах або тендерах, що проводяться резидентами України;
- дав змогу банківським установам України купувати для споживачів валюту без урахування в загальній сумі власної валюти на рахунках споживачів отриманого грошового забезпечення від нерезидента для участі в торгах, тендерах або аукціонах;
- надав банкам можливість купувати іноземну валюту для споживачів, якщо сума залишку на рахунку клієнта не перевищує \$100 тис.; досі для покупки іноземної валюти клієнт повинен був мати суму залишку на рахунку

менше \$25 тис.

За оцінками Національного банку варто зазначити, що дані заходи сприятимуть зростанню реалізації продукції українського виробника покупцям-нерезидентам, оскільки суттєво полегшать проведення закупівель не тільки в державних, але й в усіх суб'єктів господарювання.

Валютні похідні фінансові інструменти, з якими ПАТ «ОКСІ БАНК» проводить операції, є предметом торгівлі на позабіржовому ринку, яка здійснюється на стандартних договірних умовах.

Похідні фінансові інструменти мають або потенційно вигідні умови (і є активами), або потенційно невідгідні умови (і є зобов'язаннями) в результаті коливань процентних ставок на ринку, курсів обміну валют чи інших перемінних чинників відносно умов цих інструментів.

Справедливу вартість (майбутні потоки грошових коштів оцінюються на основі форвардних курсів обміну валют та дисконтуються за ставкою міжбанківського ринку) на звітну дату дебіторської або кредиторської заборгованості за угодами валютного форварду та свопу укладеними ПАТ «ОКСІ БАНК», у розрізі валют наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Угоди валютного форварду та свопу ПАТ «ОКСІ БАНК» за 2016-30.09.2018 рр., тис. грн. [19]

Угоди валютного форварду та свопу, справедлива вартість на звітну дату:	30 вересня 2018 року		31 грудня 2017 року		31 грудня 2016 року	
	Контракти з додатньою справедл. вартістю	Контракти з від'ємною справедл. вартістю	Контракти з додатньою справедл. Вартістю	Контракт и з від'ємною справедл. вартістю	Контракти з додатньою справедл. Вартістю	Контракти з від'ємною справедл. Вартістю
1	2	3	4	5	6	7
- дебіторської заборгованості у доларах США при розрахунку (+)	232 568	15 527	359 047	-	-	909 863

Продовження таблиці 2.2

- кредиторської заборгованості у доларах США при розрахунку (-)	-	-	-	-	(1 447 604)	(171 582)
- дебіторської заборгованості у євро при розрахунку (+)	-	290 666	-	-	-	47 004
- кредиторської заборгованості у євро при розрахунку (-)	(232 568)	-	-	-	(168 651)	-
- дебіторської заборгованості у гривнях при розрахунку (+)	-	-	-	-	1 681 360	164 311
- кредиторської заборгованості у гривнях при розрахунку (-)	-	(307 077)	(356 534)	-	(53 180)	(961 521)
Чиста справедлива вартість угод валютного форварду та свопу	-	(884)	2 513	-	11 925	(11 925)

До табл. 2.2 включено контракти з датою розрахунків після відповідної звітної дати; суми за цими угодами показано розгорнуто - до взаємозаліку позицій (та платежів) по кожному контрагенту.

Справедлива вартість угод валютних форвардів та свопів включена до складу інших активів та інших зобов'язань, відповідно. Станом на 31 грудня 2017 та 2016 років справедлива вартість вбудованого деривативу складала 10095933 тисячі гривень та 4252179 тисяч гривень, відповідно. Чиста справедлива вартість угод валютного форварду та свопу на 31 грудня 2017 складала 2,5 млн. грн..

Станом на 30 вересня 2018 та 31 грудня 2017 років справедлива вартість вбудованого похідного інструменту складала 16751538 тисяч

гривень та 10 095 933 тисячі гривень відповідно. Чиста справедлива вартість угод валютного форварду та свопу на 30.09.2016 склала -0,9 млн. грн..

Станом на 31 грудня 2017 року ПАТ «ОКСІ БАНК» мав наступні валютні позиції:

Таблиця 2.3

Аналіз валютного ризику ПАТ «ОКСІ БАНК»[47]

Найменування валюти	31.12.2017			31.12.2016			31.12.2015		
	Моне- тарні активи	Моне- тарні зобов'я- зання	Чиста позиція	Моне- тарні активи	Моне- тарні зобов'я- зання	Чиста позиція	Моне- тарні активи	Моне- тарні зобов'я- зання	Чиста позиція
Долари США	217488	217724	(236)	214356	214464	(108)	261939	261434	505
Євро	39262	38352	910	29661	29536	125	46821	47464	(643)
Золото	58	214	(156)	110	182	(72)	121	195	(106)
Інші	177	1	176	161	1	160	89	1	120
Усього	256985	256291	694	244288	244183	105	308970	309094	(124)

Внаслідок коливання курсу основних іноземних валют і банківських металів щодо гривні в 2017 році в діапазоні від -6,4% до 17,8%, доцільним є застосування стандартної моделі оцінки валютного ризику - обсягів зміни прибутку/збитку та власного капіталу в результаті можливих змін офіційного курсу гривні до іноземних валют, що встановлені на звітну дату (або як середньозважений курс з початку року) на 10%, за умови, що всі інші змінні характеристики залишаються фіксованими. Валютні курси збільшували свою волатильність під час прояву світової кризи 2007-2009 рр. і політичної, що почалася у 2013 р.

2.2. Оцінка індикаторів валютного ризику в банку

Публічне акціонерне товариство «ОКСІ БАНК» (надалі - Банк) створений у відповідності до чинного українського законодавства та вимог Національного банку України (надалі - НБУ) 22 вересня 2009 року на базі КБ «ГАЛС». У 2010 році Банк був реорганізований у публічне акціонерне товариство. Банк являється універсальним банком, який здійснює свою діяльність згідно з ліцензією НБУ № 247 від 15 листопада 2011 року.

Основними контрагентами Банку є небанківські установи, підприємства малого та середнього бізнесу, фізичні особи.

Регіональна мережа ПАТ «ОКСІ БАНК» станом на 31 грудня 2017 року складає шість відділень.

Банк є членом ряду міжбанківських організацій, асоціацій та міжнародних об'єднань, серед яких: Асоціація Українських банків, Асоціація платників податків України, міжнародні платіжні системи MasterCard та Укркарт, Міжнародне бюро кредитних історій та ін.

Банк є активним учасником міжбанківського валютного ринку, членом міжнародного об'єднання фінансових міжбанківських телекомунікацій S.W.I.F.T.

Банк є постійним учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на підставі свідоцтва № 200 від 03 листопада 2008 року.

Стратегічною метою банку є досягнення позицій фінансово стійкого і конкурентоспроможного банку, сфокусованого на наданні банківських послуг високого рівня якості і технологічності цільовим групам клієнтів, а саме:

- суб'єктам малого та середнього бізнесу,
- корпоративним клієнтам,
- приватним особам, включаючи співробітників підприємств і організацій, що обслуговуються в Банку.

Станом на 31.12.2017р. за даними Національного банку України серед 84 діючих українських банків ПАТ «ОКСІ БАНК» займав:

- 69 місце за розміром активів;
- 71 місце за розміром власного капіталу;
- 65 місце за розміром коштів клієнтів;
- 61 місце за розміром кредитного портфеля;
- 63 місце за розміром фінансового результату.

Згідно класифікації Національного банку України Банк входить до III групи банків України.

Станом на 31 грудня 2017 року ПАТ «ОКСІ БАНК» мав наступні валютні позиції (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Аналіз валютного ризику ПАТ «ОКСІ БАНК» в 2015-2017 рр. [55]

Найменування валюти	31.12.2015			31.12.2016			31.12.2017		
	Моне- тарні активи	Моне- тарні зобов'я- зання	Чиста позиція	Моне- тарні активи	Моне- тарні зобов'я- зання	Чиста позиція	Моне- тарні активи	Моне- тарні зобов'я- зання	Чиста позиція
Долари США	261939	261434	505	217488	217724	(236)	214356	214464	(108)
Євро	46821	47464	(643)	39262	38352	910	29661	29536	125
Золото	121	195	(74)	58	214	(156)	110	182	(72)
Інші	89	1	88	177	1	176	161	1	160
Усього	308970	309094	(124)	256985	256291	694	244288	244183	105

Зростання курсу іноземних валют щодо гривні від лютого 2015 року, а також різка негативна динаміка вартості гривні (не на прогнозний відсоток, а в 1,5 рази порівнянно з початком року) позбавило сенсу застосування стандартних методів оцінки зміни валютного ризику. Тому оцінку обсягів зміни прибутку/збитку та власного капіталу в результаті можливих змін офіційного курсу гривні до іноземних валют, що встановлені на звітну дату (або як середньозважений курс) на 5-10% з початку року, за умови, що всі інші змінні характеристики залишаються фіксованими, в даному звіті ПАТ «ОКСІ БАНК» не наводить.

Внаслідок зростання курсу основних іноземних валют і банківських металів щодо гривні у 2016 році в діапазоні від 8,4% до 22,5%, доцільним є застосування стандартної моделі оцінки валютного ризику - обсягів зміни прибутку/збитку та власного капіталу в результаті можливих змін офіційного курсу гривні до іноземних валют, що встановлені на звітну дату (або як середньозважений курс з початку року) на 10%, за умови, що всі інші змінні характеристики залишаються фіксованими.

Внаслідок коливання курсу основних іноземних валют і банківських

металів щодо гривні у 2017 році в діапазоні від -6,4% до 17,8%, доцільним є застосування стандартної моделі оцінки валютного ризику - обсягів зміни прибутку/збитку та власного капіталу в результаті можливих змін офіційного курсу гривні до іноземних валют, що встановлені на звітну дату (або як середньозважений курс з початку року) на 10%, за умови, що всі інші змінні характеристики залишаються фіксованими.

Таблиця 2.5

Найменування статті	31.12.2015		31.12.2016		31.12.2017	
	вплив на прибуток/ (збиток)	вплив на власний капітал	вплив на прибуток/ (збиток)	вплив на власний капітал	вплив на прибуток/ (збиток)	вплив на власний капітал
Зміцнення долара США на 10%	(311)	50	89	(11)	321	(24)
Послаблення долара США на 10%	311	(50)	(89)	11	(321)	24
Зміцнення євро на 10%	97	(64)	103	12	7	91
Послаблення євро на 10%	(97)	64	(103)	(12)	(7)	(91)
Зміцнення золота на 10%	0	(11)	(1)	(7)	0	(16)
Послаблення золота на 10%	0	11	1	7	0	16

Зміна прибутку або збитку та власного капіталу в результаті можливих змін офіційного курсу гривні до іноземних валют, що встановлені на звітну дату[53]

Таблиця 2.6

Зміна прибутку або збитку та власного капіталу в результаті можливих змін офіційного курсу гривні до іноземних валют, що встановлений як середньозважений курс[49;120]

Найменування статті	Середньозважений валютний курс 2015 р.		Середньозважений валютний курс 2016 р.		Середньозважений валютний курс 2017 р.	
	вплив на прибуток/ (збиток)	вплив на власний капітал	вплив на прибуток/ (збиток)	вплив на власний капітал	вплив на прибуток/ (збиток)	вплив на власний капітал
Зміцнення долара США на 10%	154	203	87	(11)	304	(22)
Послаблення долара США на 10%	(154)	(203)	(87)	11	(304)	22
Зміцнення євро на 10%	144	(86)	103	12	6	82
Послаблення євро на 10%	(144)	86	(103)	(12)	(6)	(82)
Зміцнення золота на 10%	0	37	(1)	(7)	0	(14)
Послаблення золота на 10%	0	(37)	1	7	0	14

Оскільки ПАТ «ОКСІ БАНК» дотримується лімітів відкритих валютних позицій, встановлених Національним банком України в розмірі до 1% регулятивного капіталу для довгої і до 10% - для короткої, а також тому, що позиції в окремих валютах мають різні знаки, вплив зміни курсів основних валют і золота у вказаних межах банк вважає помірним.

2.3. Діагностика інфраструктури управління валютним ризиком в банку

Управління валютним ризиком здійснюється відповідно до Концепції з управління ризиками у ПАТ «ОКСІ БАНК» та Політики управління валютним ризиком у ПАТ «ОКСІ БАНК». З метою обмеження можливого негативного впливу змін валютних курсів на прибуток і капітал банком встановлюються ліміти та обмеження з валютних ризиків. На наведеному рис. 2.7 представлено аналіз відкритої балансової позиції Банку по іноземній валюті.

Рис. 2.7. Аналіз відкритої балансової позиції ПАТ «ОКСІ БАНК», млн. грн.[64;88]

Розвиток валютних операцій комерційних банків як одного з головних елементів ринкової економіки формує реальний валютний курс національної грошової одиниці та накопичення валютних цінностей. Нині в економіці України намітилися позитивні тенденції розвитку економічної ситуації, темпи та стійкість якого, значною мірою, залежать від здатності банківської системи мобілізувати валютні ресурси та забезпечувати ними потреби суб'єктів господарювання.

ПАТ «ОКСІ БАНК» класифікує свої активи і зобов'язання за рівнем валютного ризику. Валютний ризик полягає у можливості коливань вартості фінансових інструментів у зв'язку з коливанням валютних курсів. Основний ризик для Банку в 2017 році пов'язаний з наданими кредитами і залученими від населення депозитами в іноземній валюті.

Управління валютним ризиком полягало в щоденному контролі за дотриманням ПАТ «ОКСІ БАНК» економічних нормативів, встановлених Національним банком України, у виявленні відхилень економічних показників від нормативних та прогнозних значень та їх оптимізація в подальшому. Періодично розраховується вплив можливих змін курсів валют на прибуток ПАТ «ОКСІ БАНК» та на вартість капіталу, встановлюються ліміти відкритої валютної позиції, а також розрахунки за стрес-сценаріями оцінки валютного ризику.

З метою мінімізації ризику ПАТ «ОКСІ БАНК» використовує централізовану модель управління валютним ризиком. КУАП встановлює внутрішні ліміти щодо валютного ризику та доводить до підрозділів, які здійснюють контроль та моніторинг валютного ризику на рівні операцій та забезпечують дотримання лімітів. Управління ризиків здійснює оцінку рівня валютного ризику по банку в цілому. Для кількісної оцінки валютного ризику використовується методологія Value-at-Risk, яка базується на обчисленні максимального розміру ймовірних втрат Банку із заданою ймовірністю їх реалізації за нормальних ринкових умов).

ПАТ «ОКСІ БАНК» запроваджено ефективну систему внутрішнього контролю, яка складається з таких елементів: механізмів контролю ризиків, перевірки відповідності діяльності ПАТ «ОКСІ БАНК» юридичним вимогам та внутрішнім правилам, внутрішнього аудиту. Банком затверджено Положення про систему внутрішнього контролю, яке забезпечує організацію та принципи її функціонування.

Система внутрішнього контролю ПАТ «ОКСІ БАНК» створена з дотриманням вимог, що встановлені нормативно-правовими актами НБУ та

дозволяє здійснювати контроль керівництва Банку за дотриманням законодавства України та внутрішніх процедур, контроль за функціонуванням системи управління ризиками, інформаційною безпекою та обміном інформацією, моніторинг системи внутрішнього контролю та впроваджувати процедури внутрішнього аудиту.

Оцінка загального розміру валютного ризику (сукупного значення VaR) проводиться з врахуванням кореляції ринкових вартостей (курсів) валют і похідних фінансових інструментів (табл. 2.7). Кореляція - статистична характеристика, що визначає ступінь залежності між двома випадковими величинами.

Таблиця 2.7

Розмір валютного ризику ПАТ КБ «ОКСІ БАНК» станом на 1 жовтня 2018 р.[67]

Показник	Євро	Долар США	Російський рубль
Валютна позиція, тис. грн.	13825,01	11343496,31	118807,69
VaR кожної валюти, грн.	143,63	43382,90	744,33
VaR, %	1,04%	0,38%	0,63%
Абсолютне значення VaR з урахуванням кореляції, грн.	43835,49		
Відносне значення VaR, %	0,38%		

Вимірювання величини «вартість ризику» (VaR) ґрунтується на параметричних методах. Розрахунки валютного ризику, своєю чергою, засновані на нормальному законі розподілу курсових приростів. Перш, ніж розраховувати волатильність, з'ясуємо, чи дійсно курсові прирости розподілені нормально. Для цього побудуємо графіки розподілу імовірностей для шести валют у портфелі ПАТ «ОКСІ БАНК». Відомо, що точки на графіку мають розташуватися по прямій, з відхиленням від лінії тренду на стандартне відхилення (далі - «критерій 1»). Мода має дорівнювати медіані (далі - «критерій 2»). Для нормального розподілу величина x має не перевищувати критичного значення, а величина P має перевищувати коефіцієнт Андерсона - Дарлінга (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Дослідження розподілу курсових приростів на нормальність[56]

Показник	Долар США	Євро	Британський фунт	Японська єна	Російський рубль	Швейцарський франк
Критерій 1	ні	ні	Ні	ні	Ні	Ні
AD	441,34	97,32	102,57	85,70	132,40	95,54
P	< 0,005	< 0,005	< 0,005	< 0,005	< 0,005	< 0,005
X ² факт.	24615	18454	17219	19543	20216	18148
X ² крит., 95%	14,61	14,61	14,61	14,61	14,61	14,61
Медіана	0	0,00046	0,000109	0,000301	0,000196	0,000116
Мода	0	0	0	0	0	0
Стандартне відхилення	0,01181201	0,01437	0,01555	0,015186	0,01427	0,014444
Екссес	197,7210451	88,28136	43,96692	78,47447	97,37952	89,48574
Асиметрія	8,070547603	4,411051	2,198247	4,273354	4,782877	4,427995

Як видно з табл. 3.8, критерій Андерсона - Дарлінга перевищує Р у багато разів, що разом із тестом нормальності «х²» вказує на те, що даний закон розподілу не відповідає нормальному. Крім того, можна підрахувати, що хвіст містить понад 2,3% значень, які буде проігноровано. Графічні зображення розподілів доводять відмінність від нормального закону розподілу, адже точки-прирости достатньо часто відхиляються від лінії тренду на різну величину. Більшість випадків розподілів для валют мають значні показники екссесу та асиметрії. Пара долар-гривня за законом розподілу порівняно більшою мірою нагадує нормальний закон, проте, за рахунок близьких до нульових і нульових приростів, такий розподіл при вершині нагадує гамма-розподіл, а за рахунок аномальних величин розподіл отримує екстра-довгий хвіст, що нагадує розподіл Пуассона (рис. 2.8).

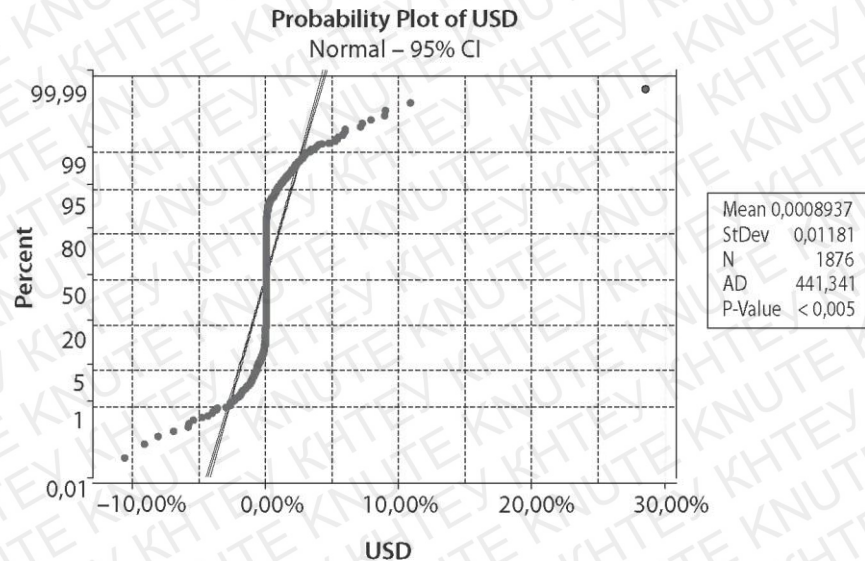

Рис. 2.8. Графік розподілу курсових приростів для долара США[29;56]

Проаналізувавши розподіли за усіма валютами, стає зрозуміло, що використання відомих нормальних перцентилів розподілу для підрахунку волатильності із заданою імовірністю неможливе (табл. 2.9). Для розрахунку перцентилю необхідно обрати імовірність 99,999% (оскільки тільки з такою величиною VaR-модель проходить бектест валідно, не перевищуючи трьох перевищень (тестування відбувалося на історії 255 днів), що відповідає зеленій зоні, відповідно до Basel-II. Або використати імовірність 95,00% та окремо додавати розраховане математичне очікування в хвості розподілу (TVaR з імовірністю від 95,01%). Оскільки вибірка невелика, а також враховуючи те, що застосування першого варіанта розрахунків менш ускладнене, оберемо його для подальших розрахунків. Щоб отримати величину зміни курсу, яку, з імовірністю 99,999% не буде перевищено протягом наступного робочого дня, скористаємося функцією ПЕР-СЕНТИЛЬ у EXCEL (результати показано в табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Волатильність валютних курсів[68]

Валюта	USD	EUR	RUB	CHF	GBP	JPY
Волатильність (з імовірністю 99,999%), %	23,98	24,02	21,40	23,93	24,49	24,08

Отже, пара гривня-фунт стерлінгів виявляється найбільш волатильним курсом і слід очікувати, що максимальні середньоденні коливання складуть не більше 24,49% з імовірністю 99,999%.

На підставі отриманих значень волатильності, а саме, помноживши їх на величину валютної позиції, отримуємо ризикову вартість без урахування кореляційних взаємозв'язків між складовими відкритої валютної позиції ПАТ «ОКСІ БАНК» на 10.04.2018 р. (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

VAR відкритої позиції без урахування кореляції складових

Валюта	USD	EUR	RUB	CHF	GBP	JPY
Валютна позиція (тис. грн)	-62948	-1177	1551	596	433	287
УаВ 99,999% (тис. грн)	15105,50	282,89	331,93	142,72	106,12	69,15
Середній УаВ за 60 днів	13444,74	655,43	122,49	43,34	109,47	22,10

Для ПАТ «ОКСІ БАНК» сукупне середнє значення валютного ризику за окремими позиціями за 60 днів менше на 1640 тис. грн., ніж сукупне значення на 10 червня 2018 р. Перевищення середнього значення максимально імовірного значення ризиків за 255 днів над середнім за 60 днів пояснюється поступовим скороченням відкритих позицій, а порівняно невисока розбіжність між двома показниками пояснюється високою волатильністю валютних курсів протягом останніх 60 днів.

Коефіцієнт парної кореляції між зміною курсу та зміною величини сукупного валютного ризику за окремими позиціями після коректування на часовий лаг складає 63,34%, що вказує на наявність прямого зв'язку між величинами. Для ПАТ «ОКСІ БАНК», величина «сукупне значення валютного ризику за окремими валютними позиціями» має тенденцію знижуватися через 32 дні після фактичного зростання валютного курсу

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМ РИЗИКОМ В БАНКУ УКРАЇНИ

3.1. Перспективи розвитку системи лімітів валютного ризику банку

Традиційно високий рівень доларизації вимог та зобов'язань вітчизняних банків спричиняє існування у них суттєвої експозиції до валютного ризику, управління яким ускладнюється неможливістю коректного прогнозування динаміки обмінних курсів в умовах економічної рецесії та політичної кризи в Україні. У такій ситуації посилюється загроза дестабілізації функціонування банківської системи, а відповідно - підвищується актуальність удосконалення інструментарію ризик-менеджменту. Виходячи з цього, важливого значення набуває проектування дієвої системи лімітів валютного ризику, яка дозволить банкам дотримуватися визначеної толерантності до ризику; розподіляти фінансові операції за портфелями, однорідними функціонально і з точки зору ризику; здійснювати оцінку ефективності проведення операцій з урахуванням ризику; покращити дисципліну трейдерів та удосконалити контроль за їх діяльністю.

Виходячи з того, що ліміти представляють собою певний поріг або межу прийняття банком ризиків та дозволяють її дотримуватися, важливого значення набуває чітке визначення толерантності банку до валютного ризику. Толерантністю до ризику будемо вважати кількісно виражений рівень ризику, який банк бажає прийняти, виходячи з винагороди за ризик, та/або має здатність і можливість утримати й ефективно ним управляти протягом визначеного періоду часу для виконання своєї бізнес-стратегії.

Можна погодитись з думкою дослідників [76; 68], що доцільним є встановлення декількох рівнів толерантності банку до ризику, зокрема пропонуємо визначати:

- базову толерантність - втрати, які банк готовий понести протягом

планового періоду (найчастіше, 1 рік) з метою досягнення поставлених цілей;

- виключну толерантність - втрати, які банк готовий зазнати за виключних (кризових) обставин (один раз на 3-5 років), однак, які не призведуть до його банкрутства;

- критичну толерантність - граничний рівень втрат, при перевищенні якого з урахуванням усього потенціалу рефінансування (підтримка з боку власників, центрального банку тощо) банк зазнає банкрутства.

Виходячи з цього, на початку року власникам та/або менеджерам варто встановлювати глобальні річні базові, виключні та критичні ліміти, що обмежують загальний рівень ВРБ - повністю. У межах глобальних лімітів визначаються ліміти повноважень, за допомогою яких відбувається розподіл (алокція) економічного капіталу (ризик-капіталу, операційного капіталу та бюджету ризик-менеджменту [61, с. 555-557]) між окремими бізнес-одинацями банку (філіями, відділеннями, департаментами, відділами, окремими працівниками тощо). Зауважимо, що в процесі встановлення лімітів повноважень доцільно враховувати взаємозалежність (зокрема, кореляцію) фінансових результатів за окремими операціями в іноземних валютах з метою якнайповнішого використання позитивних наслідків диверсифікаційних ефектів.

З метою управління ВРБ на різних часових горизонтах річні ліміти трансформуються у квартальні, місячні, ліміти у межах робочого дня (intraday limits), ліміти перенесення позицій на наступний робочий день (overnight limits).

Контролювати дотримання базової толерантності до валютного ризику, тобто визначати межі прийнятного ризику, доцільно за допомогою трирівневих лімітів, що одночасно обмежують величину кумулятивних реалізованих, нереалізованих та потенційно можливих збитків за окремою позицією або портфелем в іноземній валюті.

Обсяг кумулятивних реалізованих збитків рекомендуємо обмежувати за допомогою використання stop-out лімітів. У випадку, якщо величина

збитків (з урахуванням результатів застосування інструментів їх оптимізації) досягає встановленого для цього виду валютних позицій ліміту, приймається рішення про заборону відкриття додаткових позицій відповідного виду (залучення/розміщення ресурсів у відповідній іноземній валюті за допомогою певних фінансових інструментів). Таким чином, такі ліміти повинні бути реакційними, тобто їх перевищення не допускається, а порушення активує механізм регулювання валютного ризику з метою зниження його рівня до прийнятного.

Індикативні stop-out ліміти використовувати для своєчасного попередження керівництва та активації механізмів раннього реагування на загрозу втрати економічного капіталу, виділеного на покриття ризику за відповідними валютними позиціями.

Обсяг нереалізованих збитків за валютними позиціями, які викликані фактичними змінами валютних курсів, пропонуємо обмежувати за допомогою реакційних stop-loss лімітів. За досягнення визначеного розміру ліміту відбувається автоматичне закриття позиції, що дозволяє банку уникнути подальших втрат надходжень та економічного капіталу внаслідок збереження несприятливих тенденцій змін валютних курсів та бажання дилера «відігратися» у майбутньому на сприятливих змінах, які можуть і не відбутися.

На початку року ліміт stop-loss може визначатися як максимальне несприятливе відхилення обмінного курсу порівняно з курсом, за яким відкриті позиції. У подальшому, якщо станом на початок періоду корекції лімітів (наприклад, на перший робочий день кожного місяця) ринковий курс валюти відповідної позиції більш привабливий для банку, ніж початковий, то при розрахунках ліміту stop-loss курс створення позиції можна замінити поточним ринковим курсом [20].

Також рекомендується встановлення індикативних stop-loss лімітів на рівні, меншому від реакційних з метою повідомлення відповідних керівників про загрозу втрат надходжень та капіталу банку, посилення контролю

позиції.

Обсяг потенційно можливих збитків за валютними позиціями внаслідок очікуваних змін валютних курсів з певним рівнем ймовірності, пропонуємо обмежувати за допомогою VaR, ETL, SRM та DRM-лімітів. При цьому автоматичне закриття позиції відбувається, якщо рівень ВРБ за позицією, розрахований за допомогою відповідних методів стохастичного аналізу (визначення вартості під ризиком (VaR), очікуваних «хвостових» втрат (ETL), спектрального (SRM) та деформаційного аналізу (DRM)) сягає встановленого ліміту.

Встановлені на початку року ліміти наслідків реалізації ВРБ можуть залишатися фіксованими протягом року, однак, на нашу думку, їх доцільно динамічно коригувати у відповідь на зміни факторів зовнішнього та внутрішнього середовища з метою адекватної адаптації до них.

Так, найбільш простим способом інтеграції stop-out, stop-loss та VaR (ETL, SRM, DRM)- лімітів є встановлення динамічних неревольверних лімітів ВРБ, розмір яких зменшується на розмір кумулятивних збитків і не поновлюється за рахунок акумуляції прибутків.

Іншим варіантом є встановлення динамічних револьверних лімітів, розмір яких зменшується у процесі акумуляції збитків і поновлюється за рахунок акумуляції прибутків. При цьому поновлення простих револьверних лімітів ВРБ за рахунок отриманих прибутків відбувається у межах їх розмірів, що визначають на початку року. З іншого боку, встановлення револьверних лімітів з розширенням передбачає можливість збільшення їх початкового розміру за рахунок накопичених курсових прибутків. Переваги та недоліки встановлення зазначених вище лімітів коротко охарактеризовано у табл. 3.10.

Використання динамічних лімітів наслідків реалізації ВРБ обумовлює необхідність обґрунтування механізму корекції початкового розміру лімітів. Можливим варіантом є синтез технологій фіксованого та динамічного лімітування. Так, початковий розмір річного ліміту пропорційно або з

урахуванням фактору сезонності доцільно розподіляти на фіксовані місячні (або квартальні) ліміти ВРБ. Їх перегляд доцільно здійснювати лише за умов суттєвих змін у стратегії банку, економічних та політичних трендах. У межах місячних (або квартальних) лімітів, денні ліміти є динамічними (неревольверними, простими револьверними або револьверними з розширенням) та переглядаються з урахуванням обраної методики корекції.

Таблиця 3.10

Переваги та недоліки фіксованих та динамічних лімітів ВРБ [45]

Вид ліміту	Переваги	Недоліки
1. Фіксовані	Прості у використанні	Не враховують можливість поступового накопичення значних за обсягами курсових збитків
2. Динамічні: а) неревольверні	Дозволяють зберегти загальний обсяг курсових доходів	Значне обмеження можливості прийняття ризику за результатами несприятливого періоду може стати на заваді реабілітації шляхом використання шансів, пов'язаних зі сприятливою динамікою валютних курсів
б) револьверні: 1) прості	Дозволяють не зменшувати масштаби валютних операцій, приймаючи запланований рівень валютного ризику, та в значній мірі використовувати шанси позитивних тенденцій на валютному ринку	Не гарантують отримання запланованого рівня курсового прибутку, оскільки він може бути повністю використаний на ревальвацію лімітів і втрачений внаслідок негативних коливань валютних курсів
2) з розширенням	Дозволяють нарощувати обсяги валютних операцій та у повній мірі використовувати позитивні тенденції на валютному ринку	Посилюється загроза втрати обсягу початкового алокованого економічного капіталу, а також накопичених курсових прибутків

Окрім збитків, за допомогою лімітів наслідків реалізації ВРБ можливо обмежувати й розмір прибутків, що генеруються окремими валютними позиціями або портфелями. Так, Контроль накопичених реалізованих прибутків за валютними позиціями можливо здійснювати за допомогою take-out лімітів. У випадку, якщо величина кумулятивних курсових прибутків досягає встановленого для цього виду валютних позицій реакційного ліміту, приймається рішення про заборону відкриття додаткових позицій відповідного виду.

Зазначені ліміти також можуть використовуватися у якості індикаторів, з метою інформування менеджменту про досягнення певного обсягу прибутків за валютними операціями і використання понаднормових прибутків для розширення бази економічного капіталу та збільшення лімітів ВРБ.

Обсяг потенційних нереалізованих прибутків за валютними позиціями, які викликані фактичними змінами валютних курсів, можна контролювати за допомогою take-profit лімітів. Такі ліміти застосовуються для того, щоб за досягнення аналітично розрахованого максимального результату запобігти можливому наступному різкому зниженню вартості окремих валютних позицій. Якщо станом на початок періоду корекції лімітів (наприклад, на перший робочий день кожного місяця) ринковий курс валюти відповідної позиції менш привабливий для банку, ніж початковий, то при розрахунках ліміту take-profit курс створення позиції доцільно замінити поточним ринковим курсом [20].

На підставі встановлених лімітів наслідків реалізації ВРБ та з урахуванням прогнозу динаміки валютних курсів із заданим рівнем довіри розраховуються позиційні ліміти - граничні розміри позицій.

Банку, виходячи з власної толерантності до валютного ризику, доцільно визначати певну ступінь гнучкості лімітів. Наприклад, з метою заохочення найбільш кваліфікованих трейдерів варто передбачити можливість порушення лімітів прибутків та/або збитків за умов проведення додаткової авторизації. При цьому доцільно чітко визначити умови, допустимі масштаби та строки перевищень лімітів, а також окреслити процедуру додаткової авторизації. Перевищення лімітів можна покривати за рахунок перерозподілу неосвоєного економічного капіталу інших бізнес-одиниць банку. Встановлення гнучких лімітів дозволить зменшити можливість відхилення вигідної транзакції, однак підвищує рівень ризику.

З огляду на неспроможність урахування за допомогою методів VaR, ETL, SRM та DRM-аналізу значних і катастрофічних втрат надходжень та

капіталу банку внаслідок екстремальних подій, пропонуємо дотримуватися рівнів виключної та критичної толерантності шляхом встановлення Stress-лімітів експозиції до ВРБ.

Так, за результатами прямого стрес-тестування можна оцінювати потенційні наслідки розгортання змодельованих кризових сценаріїв, а проводячи реверсивне стрес-тестування, визначати виключні, але ймовірні сценарії, що можуть завдати банку критичних та катастрофічних втрат його надходжень та капіталу. Виходячи з цього, з урахуванням прогнозованих змін валютних курсів у плановому періоді, розраховуються граничні обсяги валютних позицій, що потенційно можуть призвести до зазначених втрат.

Таким чином, за допомогою Stress-лімітів (виключних та критичних), як і у випадку з базовими лімітами, доцільно обмежувати абсолютні та відносні розміри, а також строки існуючих та потенційних валютних позицій банку, з урахуванням специфіки прояву факторів ВРБ на середньодовгостроковому часових горизонтах.

Традиційно позиційні ліміти використовують банки з метою забезпечення диверсифікації портфелю у розрізі окремих валют, видів операцій (залучення/розміщення ресурсів), фінансових інструментів тощо. Виходячи з цього, ліміти цієї групи мають назву диверсифікаційних лімітів або лімітів концентрації.

З метою балансування довгих та коротких позицій відповідного типу та обмеження величини ризику, що зростає пропорційно до збільшення періоду існування позиції (внаслідок зниження точності прогнозів щодо динаміки валютних курсів) банк може обмежувати зазначений період за допомогою лімітів строків.

Виходячи з того, що моделі стрес-тестування вимагають наявності значних обсягів емпіричних даних і досить складні у використанні, Stress-ліміти не можна часто переглядати у відповідь на динамічні зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, їх залишають фіксованими до моменту проведення повторного стрес-тестування.

Підкреслимо, що банку доцільно забезпечити вищий пріоритет та жорсткість Stress-лімітів шляхом заборони їх перевищення навіть у випадку, коли базові ліміти наслідків реалізації ВРБ дозволяють додаткове нарощення експозиції до нього.

У процесі розробки ієрархічної системи внутрішніх лімітів ВРБ необхідно враховувати зовнішні обмеження щодо проведення операцій з іноземною валютою, що встановлені наглядовим органом, зокрема, лімітів відкритої валютної позиції Л13-1 та Л13-2.

При обґрунтуванні лімітів ВРБ доцільно також враховувати ризик ліквідності валютної позиції, оскільки під впливом екзогенних та ендегенних факторів період часу, необхідний для її закриття, може виявитися тривалішим, ніж планувалося. Базельський комітет з банківського нагляду серед згаданих факторів виділяє такі: період, що необхідний для хеджування позиції, середня мінливість спредів, наявність незалежних ринкових котирувань (кількість незалежних маркет-мейкерів), середнє значення і мінливість обсягів торгів (зокрема, обсяг торгів у періоди ринкової шоку), рівень концентрації ринку, знос позиції, модельний ризик [73].

Ризик екзогенної (відносно банку) ліквідності валютної позиції, що пов'язаний з втратами при ліквідації позицій середнього розміру, може бути враховано шляхом використання скоригованого на ризик ліквідності VaR (liquidity-adjusted VaR) [63].

Ризик ендегенної ліквідності валютної позиції пов'язаний з втратами від змін спреду (між цінами купівлі та продажу валют), що виникають унаслідок ліквідації значних за обсягами валютних позицій окремих крупних торговців або у випадку синхронної реалізації ідентичних стратегій великою кількістю дрібних трейдерів. Останнє може бути викликано використанням аналогічних систем оцінки ризику (які однаково сигналізують про необхідність ліквідації позицій) та наявністю асиметрії інформації на ринку, внаслідок чого дрібні трейдери слідуєть за торговою стратегією крупних трейдерів.

Основними способами врахування ризику ендогенної ліквідності при встановленні лімітів ВРБ, що запропоновані у науковій літературі, є такі:

- розрахунок VaR-ліміту як відхилення із заданим рівнем довіри від визначеної очікуваної ліквідаційної ціни валютної позиції [69];
- використання при розрахунку VaR-ліміту дохідностей, скоригованих на ризик ліквідності (liquidity-adjusted returns), що враховують взаємозалежність між дохідностями та обсягами торгів [62; 77];
- корекція середнього значення та стандартного відхилення, що використовують у параметричній моделі VaR, на основі врахування середнього значення та стандартного відхилення періоду ліквідації позиції та дисконту (liquidity discount) [70];
- корекція часового горизонту при розрахунку VaR-ліміту з урахуванням періоду, необхідного для поступової порційної ліквідації валютної позиції з метою недопущення негативного впливу цієї операції на ринкові котирування [71].

Таким чином, запропонований підхід до побудови ієрархічної системи внутрішніх лімітів базується на інтеграції динамічної гнучкої складової, що забезпечує дотримання базової толерантності до ВРБ, та фіксованого жорсткого буферу, який сприяє створенню додаткового капітального резерву на випадок виключної та критичної, але ймовірної ескалації ризику. Динамічна гнучка складова має три рівневу структуру та складається з лімітів реалізованих, нереалізованих та потенційних збитків. Зазначені ліміти можуть бути інтегровані між собою з використанням методів неревольверного, простого або розширеного револьверного лімітування. Жорстка складова представлена позиційними Stress-лімітами, встановленими у розрізі окремих валют, видів операцій (залучення/розміщення ресурсів), фінансових інструментів, контрагентів тощо. Жорсткість Stress-лімітів виявляється у забороні їх перевищення навіть у випадку, коли базові ліміти наслідків реалізації ВРБ дозволяють додаткове нарощення валютних позицій.

3.2. VAR-аналіз валютного ризику банку

Щоб ефективно управляти валютним ризиком, необхідно вміти його вимірювати, тобто визначати ймовірність та обсяг можливих втрат за певний проміжок часу. Нині у світовій практиці найпоширенішим підходом до оцінки ризиків є VaR-методологія. Вона полягає у статистичній оцінці максимальних втрат заданого активу (портфеля активів) протягом визначеного проміжку часу при заданому рівні значимості.

Основні принципи розрахунку оцінки валютного ризику:

1. Розрахунок оцінки валютного ризику здійснюється на підставі методу VaR (Value at Risk) у розрізі всіх валют, в яких на звітну дату у банку відкриті позиції. За видами валют з обмеженою конвертацією або тих, що не конвертуються, розрахунок VaR не здійснюється, а розмір позиції вказується довідково у звітності про валютний ризик.

2. Результатом розрахунку VaR є такі показники, що відображені (табл. 3.2):

- абсолютна оцінка VaR як розмір можливих втрат банку у формі зниження вартості відкритої валютної позиції та портфеля похідних фінансових інструментів порівняно з їх поточною ринковою вартістю;
- відносна оцінка VaR як відношення абсолютної оцінки можливих втрат до поточної вартості відкритої валютної позиції та портфеля похідних фінансових інструментів;
- оцінка капіталу під ризиком CaR (Capital at Risk) - добуток абсолютної оцінки VaR і коефіцієнта покриття ризику капіталом.

Вхідними даними для проведення оцінки ризику є: щоденні дані про офіційний курс валют до гривні за певний період (квартал) та обсяг відкритих валютних позицій банку.

Методика оцінки ризику відкритих валютних позицій та портфеля похідних фінансових інструментів:

На першому етапі оцінюється інтенсивність коливання курсу

національної валюти щодо іноземних та зміни вартості похідних фінансових інструментів. Розраховуються логарифми щоденних темпів зміни курсів валют (X_t) за n днів. З метою наближення вибіркової сукупності до нормального закону розподілу кількість спостережень береться на рівні ≥ 30 (пропонований історичний період – квартал):

$$X_i = \ln\left(\frac{R_t^i}{R_{t-1}^i}\right), \quad (3.1)$$

де R_t та R_{t-1} – офіційний курс іноземної валюти за два суміжні дні, i – валюти.

На другому етапі знаходиться середньоквадратичне відхилення σ темпів зміни курсу від середнього рівня. На основі розрахованих даних проводиться оцінка сукупного відхилення розміру темпу зміни курсу від середнього (очікуваного) значення.

На третьому етапі розраховується максимально можливий прогнозний рівень щоденних втрат від переоцінки валютної позиції або похідних фінансових інструментів в i -й валюті вартістю V з певним рівнем ймовірності за формулою:

$$VaR_i = S_i * V_i, \quad (3.2)$$

де $S_i = 2.33 * \sigma_i$ – квантіль стандартизованого нормального розподілу, що покриває площину значень випадкової величини з ймовірністю 99 %;

V_i – розмір валютної позиції у гривневому еквіваленті.

3.3. Шляхи удосконалення інфраструктури управління валютного ризику банку

Умовно без ризикове управління валютним ризиком передбачає застосування інструментів моніторингу без регулювання обсягів відкритих валютних позицій.

Максимальне зниження обсягів відкритих валютних позицій використовується при значних коливаннях курсів іноземних валют. Для агресора на валютному ринку така ситуація може бути прийнятною, адже дає

можливість отримати значні прибутки. Однак банк, що дотримується консервативної чи поміркованої політики, буде послідовно знижувати відкриту валютну позицію аж до її закриття.

Для внутрішніх факторів валютного ризику розробляються кількісні стандарти його контролю (як система лімітів валютних операцій), що будуються за ієрархічним принципом по банку в цілому та деталізуються по підрозділах.

Після формування системи лімітів валютного ризику необхідно встановити кількісні стандарти (нормативні значення) за кожним з них. Для цього для всіх лімітів валютного ризику визначаються цільові (оптимальні та прийнятні для банку), критичні (небажані, але достатньо керовані) та граничні (такі, що потребують негайних контрольних заходів) значення.

Базовим у запропонованому підході є встановлення граничного значення, за яким рівень валютного ризику перевищує встановлену банком межу.

Це значення є базовим для встановлення кількісних стандартів (нормативних значень) лімітів валютного ризику та формування профілю валютного ризику за кожним з них шляхом встановлення зон ризику як відхилення фактичних значень лімітів валютного ризику від встановленого граничного значення (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Визначення профілю валютного ризику банку для розробки контрольних заходів[34]

Профіль валютного ризику	Відхилення від граничного значення валютного ризику банку	Фактичне значення ліміту валютного ризику	Профіль валютного ризику
I	$L_f^* < L_{гран} * 0.24$	Допустиме	Безризикова зона
II	$L_{гран} * 0.25 < L_f < L_{гран} * 0.49$	Контрольоване	Зона допустимого ризику
III	$L_{гран} * 0.50 < L_f < L_{гран} * 0.74$	Критичне	Зона критичного ризику
UI	$L_{гран} * 0.75 < L_f < L_{гран} * 0.1$	Катастрофічне	Зона катастрофічного ризику

* Лф – фактичне значення ліміту валютного ризику банку; Лгран – граничне значення ліміту валютного ризику банку.

На основі сформованої системи лімітів валютного ризику та кількісних стандартів (нормативних значень) здійснюється постійний моніторинг їх фактичних значень.

Конкретизація періоду, в межах якого здійснюється моніторинг лімітів валютного ризику, визначається терміновістю реагування, необхідною для його ефективного контролю та регулювання.

За строками формування доцільно виділяти щоденні, щодакадні, щомісячні, щоквартальні та неперіодичні звіти (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Структуризація управлінської звітності банку за валютним ризиком[67]

Періодичність подання	Перелік звітних форм
Щоденно	Звіт з виконання лімітів валютної позиції та адекватності капіталу НБУ
	Прогноз виконання лімітів валютної позиції та адекватності капіталу НБУ
	Звіт з виконання лімітів валютної позиції, визначених внутрішніми положеннями
	Звіт з виконання VaR-лімітів валютного ризику, визначених внутрішніми положеннями
Щодакадно	Динаміка лімітів валютної позиції банку
	Письмовий коментар до щодакадної звітності з дотримання лімітів валютної позиції банку
	Динаміка VaR-лімітів валютного ризику банку
	Письмовий коментар до щодакадної звітності з дотримання VaR-лімітів валютного ризику банку
Щомісяця	Динаміка лімітів валютної позиції банку
	Письмовий коментар до щомісячної звітності щодо виконання лімітів валютної позиції банку
	Динаміка VaR-лімітів валютного ризику банку
	Письмовий коментар до щомісячної звітності щодо виконання VaR-лімітів валютного ризику банку
Щоквартально	Динаміка лімітів валютної позиції банку
	Письмовий коментар до щоквартальної звітності щодо виконання лімітів валютної позиції банку
	Динаміка VaR-лімітів валютного ризику банку
	Письмовий коментар до щоквартальної звітності щодо виконання VaR-лімітів валютного ризику банку

Для формування ефективного механізму контролю валютного ризику обов'язковим є визначення структури та показників форм контрольних звітів щодо дотримання лімітів валютного ризику, що має на меті формування системи носіїв контрольної інформації.

Для періодичних звітів щодо дотримання лімітів валютного ризику форма має бути стандартизованою та містити таку інформацію:

- вид ліміту ВРБ;
- цільові (оптимальні та прийнятні для банку), критичні (небажані, але достатньо керовані) та граничні (такі, що потребують негайних контрольних заходів) значення ліміту ВРБ;
- фактичне значення ліміту ВРБ;
- розмір відхилення фактичного значення ліміту валютного ризику у зіставленні з критичним / граничним;
- визначення профілю ВРБ;
- пояснення причин негативних відхилень фактичного значення ліміту валютного ризику у зіставленні з критичним / граничним;
- визначення осіб, винних у негативному відхиленні фактичного значення ліміту валютного ризику у зіставленні з критичним / граничним, якщо це відхилення зумовлено внутрішніми факторами діяльності структурного підрозділу та банку в цілому;
- визначення контрольних періодів за кожним сублімітом та лімітом.

Неперіодичні звіти складаються у довільній формі за вимогою суб'єктів управління та контролю валютного ризику банку.

В умовах значної волатильності валютних курсів, що підвищує рівень валютного ризику при здійсненні валютних операцій, необхідне запровадження системи неперіодичних звітів за результатами стрес-тестування - методу кількісної оцінки, який полягає у визначенні величини неузгодженої валютної позиції, що наражає банк на ризик, та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактору - валютного курсу [35].

Науковці наголошують, що стрес-тестування буде ефективним, якщо

воно: передбачає лише істотні зміни; під час розрахунку показників враховує основні фактори валютного ризику, не беручи до уваги непрямі фактори впливу; дає змогу відтворити можливі загрозові результати для отримання правдоподібних результатів [25; 56]. У табл. 3.13 наведено порівняння методів стрес-тестування, що можуть використовуватись для контролю рівня валютного ризику банку в умовах волатильності валютних курсів. НБУ проводить стрес-тестування за методом аналізу сценаріїв та за методом VaR, але зазначає, що кожен банк має право розробити власну систему стрес-тестування валютного ризику.

Таблиця 3.13

Порівняння світового, європейського та українського підходів до методів стрес-тестування [57]

В Україні	За рекомендаціями Світового банку та МВФ	За європейським Підходом
Сценарний аналіз	Аналіз ймовірно-невизначених подій	Метод еластичностей
Аналіз чутливості	Аналіз найбільш ймовірних подій	Метод оцінки втрат
-	Аналіз помірно-несприятливих подій	Сценарний аналіз
-	Аналіз надзвичайних подій	Індексний метод

За результатами стрес-тестування ВРБ має бути сформований звіт за такою структурою:

- дата проведення стрес-тесту;
- характеристика сценарію, що застосовується для стрес-тестування валютного ризику, його короткий опис та ймовірність настання несприятливих подій;
- опис методу стрес-тестування валютного ризику, обраного банком;
- опис моделей, що використовуються при стрес-тестуванні ВРБ;
- результати стрес-тестування ВРБ з визначенням впливу стресових сценаріїв на надходження та капітал банку;
- запропоновані дії для мінімізації наслідків стрес-сценаріїв валютного ризику;
- аналітичні таблиці з усіма розрахунками із зазначенням фактичного

рівня валютного ризику до застосування стрес-тесту та прогнозного рівня валютного ризику після стрес-тестування.

За результатами моніторингу лімітів валютного ризику шляхом спостереження за фактичними їх значеннями на основі сформованої контрольної інформації, отриманої зі звітів, виявляються відхилення та застосовуються адекватні заходи реагування у разі наближення фактичних значень лімітів валютного ризику до критичних та / або граничних значень.

Залежно від профілю валютного ризику запроваджуються відповідні заходи його контролю (рис. 3.10).

Рис. 3.10. Заходи контролю валютного ризику банку, спрямовані на усунення відхилень або утримання їх у межах допустимих значень за результатами їх моніторингу [65;99]

Диверсифікація є одним з найбільш універсальних та дешевих способів управління валютним ризиком банку (рис. 3.11), основною формою якої є диверсифікованість валютного портфеля («валютного кошика») банку, що передбачає вибір для проведення валютних операцій валют, курси яких не корелюють між собою.

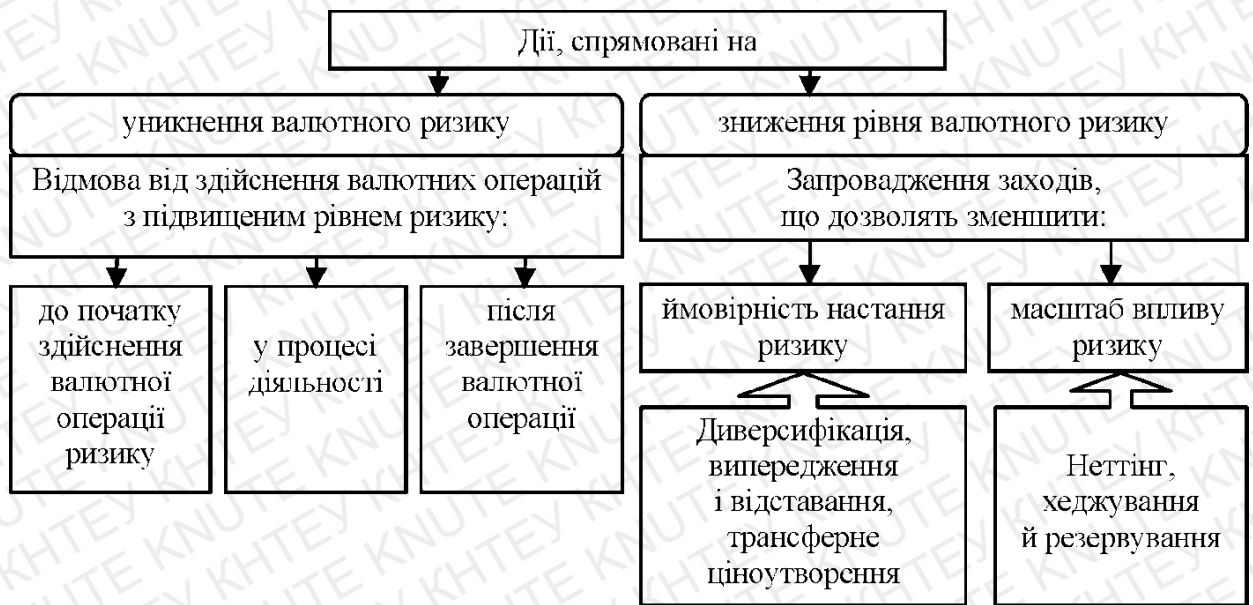

Рис. 3.11. Заходи з управління валютним ризиком банку [8;43]

Зміну терміну платежу зазвичай називають тактикою «лідз енд легз» (leads and legs - випередження та відставання), сутність якої полягає у маніпулюванні строками здійснення розрахунків за валютними операціями, що застосовується тоді, коли очікуються різкі зміни курсів валюти ціни або валюти платежу. Застосування такої тактики дає змогу закрити короткі позиції за певними валютами до зростання їх ринкового курсу і, відповідно, довгі позиції – до зниження курсу [13].

Одним із дієвих методів управління валютним ризиком є трансфертне ціноутворення. Трансфертна ціна - це ціна на ресурси, які передаються всередині банку від одного центру відповідальності до іншого або між взаємопов'язаними банками [33]. Для управління валютним ризиком здійснюється диференціація трансфертних цін за валютами. Трансфертні доходи та витрати розраховуються за виділеними валютами у номіналі та гривневому еквіваленті з урахуванням середньомісячних залишків активів і пасивів за визначений період. Диференціація трансфертних цін за валютами забезпечує балансування за строками та сумами активів та зобов'язань у кожній з іноземних валют, які складають валютний кошик банку, а отже, оптимізує управління валютною позицією банку [46; 47].

Неттінг позиційного валютного ризику означає покриття позиції (ризик) в певній валюті за допомогою створення протилежної позиції в тій же самій або іншій валюті. При цьому очікується, що обмінні курси цих валют будуть змінюватися таким чином, що збитки або прибуток на першу ризикову відкриту валютну позицію буде покриватися прибутком (збитками) по іншій валютній позиції (компенсаційний ризик) [46].

Традиційним методом управління валютним ризиком банку є хеджування, під яким розуміють механізм, що базується на використанні валютних деривативів. Перевагами регулювання валютного ризику через хеджування є гнучкість, існування можливостей для маневру без зміни в балансі банку, можливість оперативного реагування на відхилення у співвідношеннях активів і пасивів в іноземних валютах [48].

В Україні використання валютних деривативів законодавчо обмежено. Згідно з постановою Правління НБУ «Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою» від 10.08.2005 № 281 банки мають право здійснювати валютні операції на умовах «форвард» для хеджування ризиків зміни курсу іноземної валюти щодо іншої іноземної валюти за умови, що обидві валюти є іноземними валютами 1-ї групи Класифікатора. Також банки мають право проводити операції купівлі-продажу іноземної валюти 1-ї групи Класифікатора на умовах «своп» з Національним банком, між собою та на міжнародному валютному ринку [8].

Умовою ефективності цього методу є існування ліквідного ринку, який би дозволяв здійснювати операції зі строковими інструментами у будь-який час і будь-яких обсягах. Оскільки такий ринок в Україні не сформований, то застосування хеджування як інструменту регулювання валютного ризику банку практично неможливе [48].

Створення резервів для відшкодування втрат при настанні валютного ризику банків передбачає акумуляцію частини коштів у іноземній валюті на відповідних рахунках, які надалі використовуються для компенсації збитків. Формуючи спеціальні та загальні резерви, банк не лише захищає свою

діяльність від ризику втрат, а й забезпечує успішне вирішення проблемних питань банківського менеджменту в майбутньому [48].

Отже, для підвищення результативності контролю валютного ризику при проведенні валютних операцій банку доцільно здійснювати реалізацію контрольних заходів та розмежування повноважень суб'єктів контролю таким чином, щоб забезпечити досягнення низки цілей.

Стратегічних - шляхом своєчасної адаптації механізму контролю до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищах при здійсненні валютних операцій, результатом чого є стійкі конкурентні позиції на валютному ринку без зростання валютного ризику понад встановлені межі.

Операційних - через скорочення неумисних або невиправданих втрат унаслідок некомпетентних, помилкових або зумисних дій працівників при здійсненні валютних операцій, якісного управління ризиками, пов'язаними з їх здійсненням.

Інформаційних - на основі забезпечення достовірності, повноти, об'єктивності й своєчасності складання й надання звітності, пов'язаної зі здійсненням валютних операцій банку. Крім цього, контроль повинен забезпечити інформаційну безпеку банку при здійсненні валютних операцій, що передбачає захист інтересів банку в інформаційному середовищі (сукупність інформації про валютні операції та суб'єктів, що забезпечують її збір, формування, розповсюдження та використання).

У сфері дотримання законодавства (комплаєнс) - шляхом забезпечення недопущення залучення банку до незаконних операцій, у тому числі запобігання проведенню клієнтами банку (резидентами і нерезидентами) незаконних валютних операцій, запобігання і виявлення валютних операцій, пов'язаних з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванням терористичної діяльності.

Представлений комплексний механізм контролю валютного ризику банку, який передбачає послідовну реалізацію відповідних етапів (формування системи індикативних та контрольних показників валютного

ризик, розробку системи кількісних стандартів контролю ВРБ, визначення контрольних періодів та формування системи звітності за дотриманням лімітів ВРБ, моніторинг лімітів валютного ризику та регулювання рівня ВРБ за його результатами), дозволить ризик-менеджерам банку адекватно реагувати на зростання рівня валютного ризику банку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, валютний ризик для діяльності сучасних банків виступає ймовірністю недоодержання прибутків внаслідок несприятливої для них зміни ринкових чинників (валютних курсів) або неефективного управління валютними операціями.

Валютним ризиком є наявний або потенційний ризик для доходів і капіталу, що виникає внаслідок несприятливих коливань курсів іноземних валют та цін на банківські метали.

Валютний ризик банку можна визначити наступними складовими: відкрита валютна позиція, що формується внаслідок невідповідності суми вимог банку та її зобов'язань в іноземній валюті; постійна зміна курсу іноземних валют – виникає ризик знецінення вкладень в іноземній валюті через непередбачену зміну курсу обміну валют.

На основі класифікацій валютного ризику, заснованих на тих чи інших ознаках, виявлено, що найбільш поширеною є та, в якій усі валютні ризики поділені на прямі (транзакційний, бухгалтерський, економічний, валютний) і непрямі (опосередковані). Даючи характеристику окремих з них, важливо зазначити, що найнебезпечнішим є транзакційний, що виникає при кожній валютній операції, тому під валютним ризиком найчастіше розуміється саме цей вид валютного ризику.

Систему управління валютними ризиками банківської установи (далі - УВРБ) слід розглядати в контексті загальної системи управління ризиками. Отже, використовуючи системний підхід щодо визначення сутності управління ризиком, можна виділити та охарактеризувати його елементи з урахуванням особливостей їх взаємодії між собою.

Механізм представляє собою систему взаємопов'язаних організаційних, економічних і управлінських методів, що забезпечують реалізацію стратегічних цілей банку, тому можна виокремити дві основні його складові: складова формування і його функціональна.

Діюча законодавча та нормативно-правова база України визначається як суттєвою неповнотою, так і невідповідністю вимогам та стандартам загальноприйнятої міжнародної практики здійснення валютної діяльності. Необхідно виокремити основні аспекти в організації валютних відносин, які піддаються законодавчому та нормативно-правовому регулюванню.

Отже, сукупний обсяг операцій з готівковою іноземною валютою за підсумком 2017 р. на міжбанківському валютному ринку України значно збільшився та складав 13,31 млрд. дол. США (в 2016 році - 4,0 млрд. дол. США).

Протягом 2017 р. обсяг депозитів в гривні збільшився на 18% (74,8 млрд. грн.) і склав 490,57 млрд. грн. станом на 01.01.2018 р. Обсяг депозитів в іноземній валюті за 2017 р. зріс на 4,9% (0,7 млрд. дол. США) і склав 13,73 млрд. дол. США станом на 01.01.2018 р.

Першими етапами аналізу валютної позиції банківських установ є оцінювання структури їх валютних активів і пасивів, визначення масштабів їх діяльності на валютному ринку.

Таким чином, існує проблема організації управління валютними ризиками в банківських установах країни, вирішити які можна за допомогою використання світового досвіду визначення та класифікації ризиків. Тобто необхідно визначити перелік і відповідно сутність тих факторів, що впливають на діяльність банківської установи в процесі здійснення операцій з іноземною валютою.

Публічне акціонерне товариство «ОКСІ БАНК» (надалі - Банк) створений у відповідності до чинного українського законодавства та вимог Національного банку України (надалі - НБУ) 22 вересня 2009 року на базі КБ «ГАЛС». У 2010 році Банк був реорганізований у публічне акціонерне товариство. Банк являється універсальним банком, який здійснює свою діяльність згідно з ліцензією НБУ № 247 від 15 листопада 2011 року.

Станом на 01 січня 2018 року в цілому балансові зобов'язання Банку перевищують його балансові активи за наведеними строковими сегментами,

крім періоду від одного місяця до одного року, в якому показник невідповідності складає 7,2 процента від розміру активів у цьому сегменті, що не перевищує рекомендовану величину - 10% активів.

Протягом 2015-2017 рр. найменші щоденні значення нормативів ліквідності Н4, Н5, Н6 перебували в межах встановленого нормативу. Наведені дані вказують на недостатню збалансованість між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань Банку у короткостроковому та довгостроковому сегментах.

З метою підтримки мінімального рівня ліквідності для забезпечення виконання своїх зобов'язань перед клієнтами, Банк утримує на кореспондентському рахунку обов'язків поточний залишок, що забезпечує виконання нормативу обов'язкового резервування.

Було визначено, що стандартні кошики валют не включаються до загальної структури синтетичного валютного кошику, що оптимізовані на основі розглянутої моделі. Це можна пояснити значною мінливістю обмінних курсів валют. Проте, в умовах подальшої стабілізації курсу гривні до долара США (у т. ч. за рахунок активної підтримки з боку НБУ) буде відбуватися деформація оптимальної структури валютного кошику у бік її доларизації. Така тенденція вимагає застосування мультивалютних застережень саме у період валютної кризи, що може супроводжуватися підвищеною мінливістю курсів валют та банківських металів.

Таким чином, запропонований науково-методичний підхід до побудови ієрархічної системи внутрішніх лімітів базується на інтеграції динамічної гнучкої складової, що забезпечує дотримання базової толерантності до ВРБ, та фіксованого жорсткого буферу, який сприяє створенню додаткового капітального резерву на випадок виключної та критичної, але ймовірної ескалації ризику. Динамічна гнучка складова має трирівневу структуру та складається з лімітів реалізованих, нереалізованих та потенційних збитків. Зазначені ліміти можуть бути інтегровані між собою з використанням методів неревольверного, простого або розширеного револьверного

лімітування. Жорстка складова представлена позиційними Stress-лімітами, встановленими у розрізі окремих валют, видів операцій (залучення/розміщення ресурсів), фінансових інструментів, контрагентів тощо. Жорсткість Stress-лімітів виявляється у забороні їх перевищення навіть у випадку, коли базові ліміти наслідків реалізації ВРБ дозволяють додаткове нарощення валютних позицій.

Запропоновані методики оцінки валютних ризиків та встановлення і контролю лімітів на відкриту валютну позицію на основі VaR- методології можуть бути складовою частиною політики менеджменту валютного ризику в комерційних банках і використовуватись у всіх операціях.

Застосування зазначених методичних підходів в практичній діяльності банків України сприятиме підвищенню ефективності захисту прибутку і капіталу банків.

Для підвищення результативності контролю валютного ризику при проведенні валютних операцій банку доцільно здійснювати реалізацію контрольних заходів та розмежування повноважень суб'єктів контролю таким чином, щоб забезпечити досягнення низки цілей.

Представлений комплексний механізм контролю валютного ризику банку, який передбачає послідовну реалізацію відповідних етапів (формування системи індикативних та контрольних показників валютного ризику, розробку системи кількісних стандартів контролю ВРБ, визначення контрольних періодів та формування системи звітності за дотриманням лімітів ВРБ, моніторинг лімітів валютного ризику та регулювання рівня ВРБ за його результатами), дозволить ризик-менеджерам банку адекватно реагувати на зростання рівня валютного ризику банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993 р. № 15-93 (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/maincgi?nreg=15-93>.
2. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679 (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=679-14>.
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121 -III (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>.
4. Закон України «Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг» від 11.01.2006 р. № 3302-15 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua/doc2.nsf/link1/T063302.html>.
5. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках [Електронний ресурс]: постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004 № 361 / Національний банк України. — Режим доступу: <http://bank.gov.ua/Moody/ia/1045.5945.0>. - 16.04.2011
6. Про встановлення лімітів відкритої валютної позиції банку [Електронний ресурс]: постанова Правління НБУ від 22.06.2011 № 205. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0205500-11>.
7. Про порядок встановлення Національним банком України лімітів відкритої валютної позиції та контроль за їх дотриманням уповноваженими банками [Електронний ресурс]: положення, затверджене постановою Правління НБУ від 12.08.2005 № 290. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0268-09>.
8. Про порядок та умови торгівлі іноземною валютою [Електронний ресурс]: Положення, затв. постановою Правління НБУ від 10.08.2005 № 281. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0950-05/print1361816816101394>.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 № 559, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 19.12.2001 р. за № 1050/6241 (зі змінами від 23.05.2003 р.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1050-01>

10. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс]: постанова Правління НБУ від 28.08.2001 № 368. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=z0841-01>.
11. Банківський менеджмент: питання теорії та практики: Монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак, О. М. Пожар та ін. - Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. - 152 с.
12. Банківські операції : [підручник] / За ред. д. е. н., проф. О.В. Дзюблюка. — Тернопіль : Економічна думка, 2009. — 696 с.
13. Банківські ризики: теорія та практика управління: монографія / Л. О. Примостка, О. В. Лисенюк, О. О. Чуб. — К.: КНЕУ, 2008. — 456 с.
14. Бутко В. НБУ нашел связь инфляции с засильем американской валюты / В. Бутко // Фондовый рынок. - 2007. - № 18. - С. 28-30.
15. Бутук О. І. Валютно-фінансові відносини: Навч. посіб. - К.: Знання, 2006. - 349 с.
16. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. - К.: КНЕУ, 2004. - 480 с.
17. Владимир О. М. Валютный контроль в Украине: суть та необхідність проведення / О. М. Владимир // Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період: збірник наукових праць III Міжнародної науково-практичної конференції, 12 травня 2005 року у Хмельницькому економічному університеті. [У 2-х частинах]. Ч. 1. - Чернівці: Букрек, 2005. - С. 49-54.
18. Волик Н. Г. Удосконалення методичних підходів до процесу управління валютним ризиком / Н. Г. Волик // Сучасні питання економіки і права. 2011. — Вип. 2. — С. 105-111.
19. Волицька А. А. Валютні ризики як впливові чинники ведення банківського бізнесу// Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». - Суми, 2005. - Т. 13. - С. 73-82.
20. Воронский В. В. Лимитная политика инвестиционной компании на рынке акций [Текст] / В. В. Воронский // Управление финансовыми рисками. — 2005. — № 4. — С. 44-52.
21. Гальчинський А. С. Теорія грошей: Навч. посібник. - К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. - 411 с.

- 22.Грюнинг Х. Анализ банковских рисков. Система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском: Пер. с англ. С. Брайович - М.: Весь мир, 2004. - 304 с.
- 23.Делас В. А. Місце комерційних банків у системі валютного контролю / В. А. Делас // Фінанси України. - 2004. - № 5. - С. 151-155
- 24.Дзюблюк О. Стратегія монетарної політики Національного банку України та її вплив на економічний розвиток / О. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. - 2008. - № 1. - С. 8-15.
- 25.Житний П. Є. Світова практика стрес-тестування в банках України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUABS/2011_1/30_03_08.pdf.
- 26.Звіт Банку міжнародних розрахунків за 2010 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/rpfx10.pdf>
- 27.Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент : [навч. посіб.] / Г.Г. Кірейцев ; 2-е вид., перероб. та доп. – Житомир : ЖІТІ, 2001. – 440 с.
- 28.Кочетков В. М. Основи аналізу банківської діяльності. — К.: Видавництво Європейського університету, 2012. — 116 с.
- 29.Кузьмін В. В., Андрейченко О. В. Банківські операції. — К.: ННЦ «Ін-т аграрної економіки», 2010. — 418 с.
- 30.Лобанов А. А., Чугунова А. В. Энциклопедия финансового риск-менеджмента. - М.: Альпина Бизнес Букс, 2009. - 936 с.
- 31.Лобанов А. А. Сравнительный анализ методов расчета VaR-лимитов с учетом модельного риска на примере российского рынка акций [Текст] / А. А. Лобанов, Е. И. Кайнова // Управление финансовыми рисками. — 2005. — № 1. — С.44-55.
- 32.Любунь О. С., Потійко Ю. А., Лаптев С. М., Шевченко К. Є., Денисенко М. П. Система банківського менеджменту. — К., 2012. — 356 с.
- 33.Макаренко М. І. Система трансфертного ціноутворення у комерційних банках: монографія / М. І. Макаренко, Т. Г. Савченко. — Суми: УАБС НБУ, 2008. — 238 с.
- 34.Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків»: Постанова Правління НБУ від 15.03.2004 № 104 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0104500-04>

- 35.Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс]: Постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004 № 361. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0361500-04>.
- 36.Никишев Ю. Ю. Системный подход к лимитированию рисков банка [Электронный ресурс] / Ю. Ю. Никишев // Управление в кредитной организации. — 2005. — №1. — Режим доступа: http://www.reglament.net/bank/mng/2005_1_article_1.htm
- 37.Пискулов Д. Ю. Теория и практика валютного дилинга [Текст] / Д. Ю. Пискулов. - 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансист, 2002. — 325 с.
- 38.Попова І. В. Валютні ризики в контексті сучасних реалій / І. В. Попова, М. І. Нікель // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. — 2012. — Вип. 9(4). — С. 312-321.
- 39.Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку / Л. О.Примостка // Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2004. — 468 с.
- 40.Пуш Л. А. Організація системи управління валютними ризиками в банківських установах / Л. А. Пуш // Фінанси, облік і аудит. — 2012. — Вип. 19. — С. 145-152
- 41.Ребрик М. А. Валютний ризик в умовах глобалізації ринку банківських послуг // Вісник Академії митної служби України. - Серія: Економіка. - 2010. - № 1 (43). - С. 135-141.
- 42.Ребрик М. А. Види валютного ризику банку // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць /Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України. - Харків, 2010. - Вип. 1 (8). - Ч. 2. - С.56-62.
- 43.Ребрик М. А. Управління структурними компонентами валютного ризику банку // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція: Зб. наук. праць / Інститут регіональних досліджень Національної академії наук України. - Львів, 2009. - Вип. 2 (76). - С. 310-316.
- 44.Ребрик, М. А. Порівняльний аналіз методів стохастичного аналізу валютного ризику банку / М. А. Ребрик, Л. А. Потьомка, А. В. Пастушко // Економічний аналіз: зб. наук. праць. — 2013. — Вип. 12. — Частина 2. — С. 83-90.
- 45.Роуз Питер С. Банковский менеджмент: Пер. с англ. - М.: «Дело Лтд», 2008. - 433 с.

46. Савченко Т. Г. Трансфертне ціноутворення в системі ризик-менеджменту банку [Електронний ресурс] / Т. Г. Савченко, І. В. Белова. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/texts/2008_24/24.1.20.pdf.
47. Сало І. В. Управління валютним ризиком банку на основі застосування трансфертного ціноутворення / І. В. Сало, М. А. Ребрик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. пр. / Держ. вищ. навч. заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». — Суми, 2009. — Т. 25. — С. 324-330.
48. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку: навч. посіб. / І. В. Сало, О. А. Криклій. — Суми: Унт-ська книга, 2007. — 314 с.
49. Санжаревський В. Валютний контроль, протидія «відмиванню» коштів та системні банківські ризики / В. Санжаревський // Вісник Національного банку України. - 2001. - № 7. - С. 42-45.
50. Свешнікова К. Т. Лімітування валютних ризиків комерційних банків в Україні / К. Т. Свешнікова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. — 2012. — Вип. 36. — С. 248-257.
51. Сідолако М. С. Банківські ризики та управління ними // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». - Суми, 2007. - Т. 20. - С. 261-265.
52. Тимків А. Теоретичні засади планування ризику в банківській діяльності / Андрій Тимків // Економічний аналіз: зб. наук. праць Терноп. нац. екон. ун-ту. — Тернопіль, 2013. — Вип. 12, ч. 2. — С. 93-97.
53. Ткачук Н. М., Стремецька Ю. І. Методи управління валютним ризиком банку // Наука й економіка. - 2010. - № 2 (18). - С. 106-112.
54. Уваров К. В. Сучасні підходи до встановлення лімітів валютних операцій банків з метою контролю валютного ризику / К. В. Уваров // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. — Т. 8. — Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС, 2003. — С. 32-36.
55. Управління ризиками банків [Текст]: монографія у 2 томах. Т. 2: Управління ринковими ризиками та ризиками системних характеристик / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. — 299 с.
56. Шаповалова С. М. Проблеми впровадження стрес-тестування в ризик-менеджменті банків України [Електронний ресурс] / С. М. Шаповалова, Г.

- М. Карамішева, А. С. Шаповалова. — Режим доступу: <http://194.146.231.9/bitstream/123456789/5969/i/shapovalova.pdf>.
57. Шатковська-Шморгай В. Б. Стрес-тестування валютного ризику в банку: уроки кризи / В. Б. Шатковська // Наук. вісн. НЛТУ України. — 2010. — № 20. — С. 269-276.
 58. Шелудько В. М. Фінансовий ринок. - К.: Знання, 2006. - 535 с.
 59. Шора О. Є. Методики оцінки валютних ризиків і встановлення та контролю лімітів відкритої валютної позиції в практичній діяльності комерційних банків України [Електронний ресурс] / О. Є. Шора. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/e-Journals/nd/2006-2/06soebou.pdf.
 60. Ющенко В. А., Міщенко В. І. Управління валютними ризиками: Навчальний посібник. - К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. - 444 с.
 61. Энциклопедия финансового риск-менеджмента / под ред. А. А. Лобанова, А. В. Чугунова. — М.: Альпина Паблишер, 2009. — 936 с.
 62. Amihud Y. Illiquidity and stock returns: cross-section and time-series effects / Y. Amihud // Journal of Financial Markets. — 2002. — № 1. — pp. 31-56.
 63. Bangia A. Modeling liquidity risk with implication for traditional market risk measurement and management [Electronic resource] / A. Bangia, F.X. Diebold, T. Schuermann, J.D. Stroughair. — Access: <http://www.fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/99/9906.pdf>.
 64. Blanco, C. VaR Applications: Setting VaR-based Limits [Electronic resource] / C. Blanco, S. Blomstrom. - May, 1999. - Access: http://www.fea.com/resources/pdf/a_var_is_useful.pdf
 65. Buckley A. Multinational Finance / 2nd Edition, PrinticeHall, Hemel Hempstead, 1992.
 66. Dresel T. Risk Capital Allocation using Value at Risk Limits: Incorporating unpredictable Correlations between Traders' Exposures [Electronic resource] / Tanja Dresel, Robert Hartl, Dr. Lutz Johanning. — Access: <http://www.cofar.uni-mainz.de/dgf2003/paper/paper143.pdf>.
 67. Grill W. Wirtschaftslehre und Kreditwesens / W. Grill und H. Perczynsky. Verlag Dr. Max Gehlen. Bad Homburg, 1999. - P. 569
 68. Hanrahan M. Establishing a capitalbased limit structure [Text] / M. Hanrahan // The professional's handbook of financial risk management / edited by Marc Lore and Lev Borodovsky. - Reed Educational and Professional Publishing Ltd, 2000. — pp. 635-656

69. Jarrow R. Liquidity risk and risk measure computation [Electronic resource] / R. Jarrow, Ph. Protter. — Access: <http://www.orie.cornell.edu/~protter/WebPapers/riskmeasliq6.pdf>.
70. Jarrow R. The liquidity discount / R. Jarrow, A. Subramanian // Mathematical Finance. — 2001. — № 12. — pp. 447-474.
71. Lawrence C. Liquidity, dynamic hedging and VaR / C. Lawrence, G. Robinson // Risk management for financial institutions. — London: Risk Publications, 1997. — pp. 63-72.
72. Redhead K., Hughes S. Financial Risk Management: Gower Pub Co, 1988. - P. 257.
73. Revisions to the Basel II market risk framework [Electronic resource] / Basel Committee on Banking Supervision. - Basel, July 2009. — Access: <http://www.bis.org/publ/bcbs158.pdf>.
74. Risk Management Guidelines for Derivatives: Basel Committee on Banking Supervision, July 1994 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <<http://www.bis.org/publ/bcbasc211.pdf>>.
75. Venkat S. Implementing a firmwide risk management framework / S. Venkat // The professional's handbook of financial risk management / edited by Marc Lore and Lev Borodovsky. - Reed Educational and Professional Publishing Ltd, 2000. — pp. 581-613.
76. Wu L. Incorporating liquidity risk in value-at-risk based on liquidity adjusted returns [Electronic resource] / L. Wu. — Access: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1471368.

ДОДАТОК А

Ознаки класифікації	Вид валютного ризику
За можливістю страхування	ризик, що страхується ризик, що не страхується
За джерелом виникнення	зовнішній ризик внутрішній ризик
За ринковою позицією	ризик за одиничними валютними позиціями ризик валютного портфеля
За рівнем прийняття рішень	макроекономічний ризик ризик на рівні комерційного банку ризик на рівні підрозділу банку ризик від повільної особи
За характером обліку	балансовий ризик позабалансовий ризик
За рівнем прогнозованості	прогнозований ризик непрогнозований ризик
За сферою виникнення	ризик щодо клієнта ризик щодо гаранта (поручителя) ризик щодо страховика ризик щодо іншого комерційного банку ризик банківського продукту ризик зміни зовнішнього середовища
За причинами виникнення	законодавчий ризик об'єктивний ризик суб'єктивний ризик
За розмірами втрат	допустимий ризик критичний ризик катастрофічний
За характером прояву в часі	постійний ризик, притаманний для всього періоду валютної операції та пов'язаний з дією постійних факторів тимчасовий ризик, виникає на окремих стадіях валютної операції
За рівнем здійснення аналізу	індивідуальний ризик спільний ризик
За методами мінімізації	уникнення ризику зниження ризику передача (страхування) ризику
За способом впливу на ризик	ризик, що регулюється банком самостійно ризик, що передається страховику, гаранту, поручителю ризик, що розподіляється між різними банками
За доцільністю здійснення валютних операцій	виправданий ризик невиправданий ризик
За ймовірністю реалізації	реалізований ризик потенційний ризик
За фінансовими наслідками	ризик, унаслідок якого є фінансові втрати ризик, унаслідок якого є втрачена вигода ризик, унаслідок якого є фінансовий дохід
За терміном дії валютної угоди	ризик за короткостроковими угодами ризик за середньостроковими угодами ризик за довгостроковими угодами

Класифікація валютного ризику [64, с. 313]